

BETÆNKNING

ANGÅENDE

FINANSIERING AF KIRKEBYGGERI

AFGIVET AF
DET AF KIRKEMINISTERIET DEN 26. JUNI 1964
NEDSATTE UDVALG

BETÆNKNING NR. 406

1965

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning	5
I. Træk af udviklingen indtil 1956.	7
II. Lovændringen af 1956 og de praktiske virkninger heraf	9
1. Forberedende kommissionsarbejde	9
2. Lovændringen af 1956 og de gældende bestemmelser om opførelse af nye kirker	10
3. De praktiske virkninger af de gældende finansieringsbestemmelser	11
III. Norsk og svensk ret	13
1. Norsk ret	13
2. Svensk ret	13
IV. Udvalgets overvejelser og indstillinger angående finansiering af kirkebyggeri	15
1. Statstilskud	15
2. Den lokale kirkelige ligning	16
3. Andre finansieringsmuligheder	18
V. Udvalgets overvejelser og indstillinger angående andre spørgsmål i forbindelse med kirkebyggeri	20
1. Initiativet til byggesagernes rejsning	20
2. Administrationen af byggesagerne	22
3. Byggeprogrammet	24
4. Nye kirkers placering	26
5. Konsulentordning	27
6. Byggekvoten	28
Bilagsfortegnelse	32

Indledning

Den 26. juni 1964 tilskrev kirkeministeriet fungerende kontorchef Arne Truelsen således:

»Som det vil være Dem bekendt, nedsatte kirkeministeriet i 1953 et udvalg med den opgave at undersøge forskellige spørgsmål i forbindelse med opførelse af nye kirker i Københavns omegnskommuner. Udvalgets arbejde førte bl. a. til den ved lov nr. 50 af 16. marts 1956 foretagne ændring af loven om kirkers bestyrelse m. m., hvorved der åbnedes adgang **til**, at en del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter under visse betingelser kan tillades dækket ved lån, der forrentes og afdrages over den kirkelige ligning. Derimod fastholdtes kravet om, at en vis del af udgifterne dækkes af midler, der tilvejebringes ad frivillig vej ved indsamling o. lign. - normalt ved en lokal kirkekomites foranstaltning —, for at det bl. a. gennem komiteens initiativ og de indsamlede beløbs størrelse skal kunne godtgøres, at der er et tilstrækkeligt behov for opførelse af en kirke det pågældende sted.

Nu er der imidlertid påny fra flere sider overfor ministeriet rejst spørgsmål om ændring af de gældende bestemmelser om finansiering af kirkebyggeri, idet der er fremsat ønske om, at kirkebyggeri enten fuldt ud eller dog for den væsentligste dels vedkommende skal kunne finansieres ved lån, der forrentes og afdrages over den kirkelige ligning, eller ved oplæg af ligningsmidler.

Endvidere er der fremsat forslag om, at der tilvejebringes lovhjemmel for, at det gøres til ret og pligt for menighedsrådene at tage vare på spørgsmålet om opførelse af nye kirker, idet der herved bl. a. er henvist **til**, at det forekommer, at kirkekomiteer bliver nedsat på så sent et tidspunkt, at det frembyder vanskelighed at finde egnede byggegrunde. Ligeledes er der i denne forbindelse peget på, at medens en privat kirkekomite ikke er undergivet tilsyn af de kirkelige instanser, vil

disse - når byggesagen administreres af menighedsrådet - have mulighed for at vejlede og støtte menighedsrådet under sagens gang og for at gribe ind overfor eventuelle uhenigtsmæssige dispositioner.

Ministeriet har derhos haft opmærksomheden henvendt på, at det i nogle specielle tilfælde, hvor der er tale om opførelse af kirker i nye beboelseskvarterer, der opføres under eet - såkaldte »planetbyer« -, ikke vil være muligt at fremme opførelsen af en kirke i et sådant kvarter i takt med den øvrige bebyggelse, såfremt den hidtidige fremgangsmåde med nedsættelse af en lokal kirkekomite og indsamling af frivillige bidrag på stedet skal følges. Et tilfælde af denne art er søgt løst ved særlig lovgivning, jfr. lov nr. 111 af 15. april 1964, ved hvilken lov der er tilvejebragt hjemmel for, at udgifterne ved opførelse af en ny kirke i Lunde-Hyldegård kvarteret i Gladsaxe sogn skal kunne dækkes fuldt ud ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning. Justitsministeriets lovkontor har dog i sin over lovforslaget afgivne erklæring henstillet, at eventuelle kommende tilfælde af denne art søges løst ved en generel ændring af de nugældende bestemmelser.

En ændring af den bestående retstilstand på det heromhandlede område forudsætter imidlertid, at en række spørgsmål tages op til nærmere behandling. Dette gælder således spørgsmålet om, hvorvidt der — uanset en eventuel udvidet adgang til at finansiere kirkebyggeri over den kirkelige ligning — fortsat bør være adgang til at opnå tilskud af statskassen til opførelse af nye kirker og i bekræftende fald, om de hidtil fulgte normer for beregningen af sådanne tilskud fremdeles bør være gældende. I sammenhæng hermed står også spørgsmålet om, hvorvidt der kan og bør fastsættes en maksimal opførelsessum for nye kirker, samt om der bør stilles krav om, at eventuelle overskydende udgifter dækkes

ved frivillige bidrag fra menighedens side. I tilfælde af, at initiativet til opførelse af nye kirker findes at burde udgå fra menighedsrådene, såvel som hvis kravet til frivillig indsats fra menighedens side findes at burde reduceres eller helt bortfalde, melder sig derhos spørgsmålet om, hvilke kriterier der i så fald bør lægges til grund ved bedømmelse af behovet for en ny kirke, herunder om befolkningstilvæksten bør være eneafgørende.

Da ministeriet - også i betragtning af den nuværende vanskelige situation for kirkebyggeriet - finder det ønskeligt, at de fornævnte forslag og de dermed i forbindelse stående spørgsmål gøres til genstand for nærmere overvejelse og undersøgelse, har man besluttet at nedsætte et udvalg med den opgave at overveje og eventuelt fremsætte forslag til en revision af de gældende bestemmelser om opførelse af nye kirker, særlig for så vidt angår finansieringen og administrationen af sådant byggeri.

Ved at meddele foranstående skal man herved anmode Dem om at ville indtræde i det fornævnte udvalg som dets formand. Der vil senere fremkomme meddelelse om, hvem der iøvrigt udpeges som medlemmer af udvalget.

Udvalget er berettiget til at antage fornøden medhjælp samt til at tilkalde særligt sagskyndige til forhandling. Udvalget er endvi-

dere bemyndiget til at indhente alle oplysninger, som anses for at være fornødne til udvalgets overvejelser.«

Som medlemmer af udvalget udpegedes biskop over Ålborg stift Erik Jensen, biskop over Helsingør stift J. B. Leer-Andersen, sognepræst Georg Søndergaard, Nakskov (Den danske Præsteforening), generalsekretær, pastor Cai Rasmussen, København (Det københavnske Kirkefond), grovsmed Erik Davidsen, Hvidovre (Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer), arkitekt M.A.A. Holger Jensen, København, folketingsmand, borgmester Ove Hansen, Ballerup, folketingsmand, gårdejer Peer Skov Thulesen, Lillebjerre, pr. Åle, folketingsmand, sognepræst N. Gottschalck-Hansen, København, og folketingsmand, statsrevisor, gårdejer J. Kirkegaard, Sir Østergård, pr. Holstebro.

Fuldmægtig i kirkeministeriet A. Steen Henriksen har varetaget udvalgets sekretærforretninger.

Udvalget har i december 1965 afsluttet sit arbejde med afgivelse af nærværende betænkning, hvortil der slutter sig et lovudkast med bemærkninger. To medlemmer (Gottschalck-Hansen og Skov Thulesen) har dog ikke tilsluttet sig den under afsnit V, nr. 5 afgivne indstilling om oprettelse af en stilling som konsulent i sager angående opførelse af nye kirker.

København i december 1965.

Ove Hansen	Jacob Kirkegaard	Cai Rasmussen	Erik Davidsen
J. B. Leer-Andersen	Erik Jensen	Niels Gottschalck-Hansen	
Peer Skov Thulesen	Georg Søndergaard	Holger Jensen	
	Arne Truelsen (formand)		

Steen Henriksen

Træk af udviklingen indtil 1956

Indtil 1956 indeholdt lovgivningen - med en enkelt undtagelse af midlertidig karakter, jfr. nedenfor - ingen positive bestemmelser om, hvorledes midlerne til opførelse af nye kirker skal tilvejebringes, men alene enkelte bestemmelser til sikring af en nyopført kirkes økonomiske status. Om bestemmelsen i D.L. 2-22-64 se note 1.

Ved lov nr. 61 af 1. april 1888 om ligning af bidrag til kirkerne i København § 2 hjemledes der ret til af den kirkelige ligning at yde bidrag til opførelse af nye sognekirker i København¹⁾). Loven gjaldt kun perioden 1. april 1888-31. marts 1893 og blev derefter forlænget for 1-årige perioder, senest ved lov

¹⁾ Allerede før lov nr. 61 af 1. april 1888 findes eksempler på, at der af ligningen er ydet tilskud til forrentning og afdragning af lån til opførelse af nye kirker, se således kgl. resolutioner af 26. november 1877 og 3. december 1877 angående optagelse af lån til opførelse af henholdsvis Skt. Mattæus kirke og Skt. Jacobs kirke i København, jfr. rådstueplakater af 20. juni 1881 og 26. juni 1878 (Love og anordninger 1881, side 422, og 1878, side 291). Lovligheden heraf, der støttedes på bestemmelsen i D.L. 2-22-64, bestrides af Matzen og Timm, Håndbog i den danske Kirkeret 1891, side 733. Se også R.T. 1887-88 (Folketinget) sp. 4156 i forbindelse med behandlingen af forslaget til loven af 1. april 1888.

Over for denne opfattelse anførte daværende minister for kirke- og undervisningsvæsenet Bardenfleth i forbindelse med 2. behandling i landstinget af et (ikke vedtaget) forslag til lov om ligning på de københavnske sogne- og menigheders medlemmer bl.a.: »Det er en bekendt Sag, at Bestemmelsen i D.L. 2-22-64 ikke er bleven brugt paa den Maade, at man til selve Opførelsen af ny Kirker har paalignet Bidrag, men er gaaet den Vej, at man, efter at Kirkerne ere blevene opførte, og efter at der er optaget Laan, har lignet den Gæld, som Kirken derved har paadraget sig, paa Menigheden. Det kan man sige er en Omvej, men Resultatet er dog blevet naaet, og man har ment — og det er ikke blevet bestridt af Domstolene — at der har været tilstrækkelig Hjemmel herfor i denne Lovbestemmelse«, se R.T. 1896-97 (Landstinget) sp. 1198.

nr. 23 af 6. marts 1896 indtil 31. marts 1897, hvorefter den bortfaldt. Den afløstes af lov nr. 82 af 23. maj 1902, jfr. lov nr. 90 af 15. maj 1903 om ligning af bidrag til sognekirker i København, der i § 2 udtrykkelig udtaler, at ligning ikke kan foretages til dækning af omkostninger ved nybygninger eller til forrentning eller dækning af derved pådragen gæld. Loven af 15. maj 1903 udløb den 31. marts 1908, men forlængedes ved senere love, senest ved lov nr. 200 af 29. april 1913, hvorefter loven fremdeles skulle være gældende indtil den 31. marts 1918, dog ikke ud over det tidspunkt, da en lov om bestyrelse af selvejende kirker trådte i kraft.

Loven af 1. april 1888 fik kun ringe betydning med hensyn til opførelse af nye kirker (se R.T. 1896-97, tillæg A II sp. 3980 f.f.), hvilket formodentlig skyldtes, at bestemmelsen havde fået en mindre heldig udformning, men vel også, at der kort efter lovens vedtagelse — nemlig 18. november 1890 - af ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet blev nedsat en kommission til overvejelse af de kirkelige forhold i København og i Frederiksberg sogn. På grundlag af den af denne kommission afgivne betænkning af 23. marts 1892 fremsatte daværende kirke- og undervisningsminister Goos i marts 1893 2 lovforslag til love om ordningen af de kirkelige forhold henholdsvis i København og på Frederiksberg²⁾). Lovforslagene forudsatte, at der i en 5-årig periode opførtes 6 nye kirker i København og 2 på Frederiksberg. Til opførelse af disse kirker skulle staten efter forslagene yde et årligt tilskud i 5 år på henholdsvis 125.000 kr. og 25.000 kr., hvorhos Københavns kommune i samme periode skulle yde et tilskud på 50.000 kr. årlig (på Frederiksberg skulle kommunen som kirke-ejer selv opføre kirkerne), ligesom Køben-

²⁾ R.T. 1892-93, tillæg A sp. 3395 f.f. og R.T. 1892-93 (Landstinget) sp. 1243 f.f.

havns begravelsesvæsens overskud skulle anvendes hertil for så vidt angik kirkerne i København. Endvidere skulle der ifølge forslagene ydes tilskud til kirkernes opførelse af den kirkelige ligning. Hvad der hørte til kirkernes indvendige udsmykning forudsattes tilvejebragt ad privat vej³⁾.

Ifølge lov nr. 273 af 1. oktober 1915 om kirkers bestyrelse m. m. § 17, stk. 1, skulle der forinden en kirkes indvielse være tilvejebragt eller stillet fuld sikkerhed for tilvejebringelsen af en vedligeholdelses- og driftsfond for kirken af mindst 1/10 af kirkens opførelsessum eller på anden betryggende måde være tilsikret kirken mindst en hertil svarende årlig indtægt⁴⁾. En tilsvarende bestemmelse blev optaget i lov nr. 281 af 30. juni 1922 om kirkers bestyrelse m. m. § 18, stk. 1.

Ved lov nr. 105 af 15. marts 1947 om ændring i lov af 30. juni 1922 om kirkers bestyrelse m. m. bortfaldt bestemmelsen om en drifts- og vedligeholdelsesfond. I stedet vedtoges ved lov nr. 103 af 15. marts 1947 om ændring i lov nr. 282 af 30. juni 1922 om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. en udtrykkelig bestemmelse om, at en nyopført kirke - således som det iøvrigt også før

den tid havde været hævdet i praksis - skulle være gældfri ved indvielsen, jfr. lovbekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947 § 3, 1. pkt.

Indtil den nedenfor i afsnit II nærmere omtalte lov af 16. marts 1956 var retstilstanden således den, at hele den del af udgifterne ved opførelse af en kirke, som ikke kunne dækkes ved statstilskud, måtte tilvejebringes ad frivillig vej ved indsamling o. l., der som regel blev forestået af en lokalt nedsat kirkekomite. Ofte er der af kommunerne ydet tilskud til opførelse af nye kirker, som regel (dog ikke i København) i form af en byggegrund, der gratis stilles til rådighed for kirkekomiteen, men undertiden også i form af kontante beløb.

Endvidere har staten ydet tilskud til kirkebyggeri med bevillingsmæssig hjemmel på de årlige finanslove. En egentlig lovfæstet pligt for staten til at yde økonomisk støtte til kirkebyggeri findes kun, hvor det drejer sig om udvidelse af sognekirker, jfr. lov nr. 103 af 8. maj 1908 om sognekirkers udvidelse (bilag 1). Den nævnte bevillingspraksis har støtte i bestemmelsen i grundlovens § 4 om statens forpligtelse til at understøtte den danske folkekirke, en forpligtelse som dog også opfyldes på adskillige andre måder, især gennem statens tilskud til præsters lønninger og pensioner samt til istandsættelse af kirker.

I København er byens forsyning med nye kirker siden slutningen af forrige århundrede i overvejende grad blevet varetaget af den private sammenslutning »Det københavnske Kirkefond«, og kirkerne er her med enkelte undtagelser blevet opført uden offentlig støtte. Siden 1890 har Kirkefondet opført eller medvirket ved opførelsen af 54 kirker foruden nogle midlertidige kirker. Gennem Kirkefondet er der hertil samt til menighedshuse og præsteboliger ialt betalt 13 millioner kroner, indsamlet i frivillige bidrag.

³⁾ I vinteren 1892—93 rejstes en stærk opposition mod forslaget under feltråbet: »Ned med de otte kirker!«, jfr. Det københavnske Kirkefonds Årbog 1965 pag. 18. Lovforslaget henvises til et udvalg (R.T. 1892-93 (Landstinget) sp. 1759 og 1763) og blev ikke genfremsat.

⁴⁾ Allerede i rigsdagssamlingen 1901-02 fremsatte daværende kirke- og undervisningsminister J. C. Christensen et lovforslag om bestyrelse m. m. af kirker, der eje sig selv, hvilket forslag indeholdt bestemmelser svarende til § 17, stk. 1, i lov af 1. oktober 1915 om kirkers bestyrelse m. m. Ved lovforslagets forelæggelse i folketinget udtalte ministeren sig imod, at der af den kirkelige ligning afholdtes udgifter til forrentning og afdragning af lån til opførelse af nye kirker, se R.T. 1901-02 (Folketinget I) sp. 801 og R.T. 1901-02 tillæg A I sp. 2059 f. f.

Lovændringen af 1956 og de praktiske virkninger heraf

1. Forberedende kommissionsarbejde

Efterhånden som behovet for opførelse af nye kirker steg på grund af befolkningstilvæksten, blev det klart, at det ikke kunne anses for en tilfredsstillende ordning, at fremskaffelsen af de fornødne midler til opførelse af tiltrængte nye kirkebygninger var afhængig af private indsamlinger og af opnåelse af bevilling på finansloven i hvert enkelt tilfælde. Spørgsmålet om ændrede bestemmelser med hensyn til finansiering af kirkebyggeri blev taget op til behandling i det i henhold til lov af 7. marts 1928 nedsatte udvalg angående forholdet mellem staten og folkekirken. I den af udvalget i 1940 afgivne betænkning gik et mindretal på 8 af udvalgets medlemmer ind for et forslag, hvorefter der til opførelse af nye kirker samt til større istandsættelser af selvejende sogne-, distrikts- eller filialkirker udenfor København og Frederiksberg skulle kunne bevilges et tilskud på indtil 300.000 kr. årlig. Heraf skulle staten yde et fast årligt beløb på 120.000 kr., medens resten skulle fremskaffes ved ligning i forbindelse med den i § 46 i den dagældende præstelønningslov udenfor København og Frederiksberg omhandlede kirkeskat. Til samme formål indenfor København og Frederiksberg skulle der ifølge nævnte forslag bevilges et tilskud på indtil 200.000 kr. årlig, hvoraf staten skulle yde et fast årligt beløb på 40.000 kr., medens det herudover bevilgede skulle fremskaffes gennem de almindelige kirkeligninger i de to kommuner.

Forslag til lovfæstelse af sådanne bestemmelser blev imidlertid ikke fremsat.

Under hensyn til, at det måtte skønnes, at den kirkelige betjening i Københavns omegn på grund af den ekstraordinære store befolkningstilvækst i årene op til, under og efter

2. verdenskrig ikke kunne udføres på fyldestgørende måde indenfor de hidtidige rammer, blev der ved kirkeministeriets skrivelse af 10. april 1953 nedsat et udvalg med den opgave at overveje, hvilke hovedretningslinier der burde lægges til grund ved løsning af dette spørgsmål, herunder også i hvilket omfang der burde søges støtte af statskassen til opførelse af nye kirker samt om, hvorledes arbejdet for en udvidelse af den kirkelige betjening i omegnskommunerne kunne fremmes under behørig hensyntagen til de kirkesager, der på daværende tidspunkt arbejdedes med i Københavns yderdistrikter.

Udvalgets arbejde resulterede i en i maj 1955 afgivet eenstemmig betænkning (betænkning nr. 125 angående kirker i Københavns omegn, i det følgende benævnt »Omegnsudvalgets« betænkning).

I betænkningen fremsatte udvalget forslag til ændrede retningslinier for beregningen af statens tilskud til opførelse af nye kirker, idet udvalget foreslog, at tilskuddet blev fastsat på basis af en af udvalget beregnet middelpriis pr. siddeplads i stedet for på grundlag af den faktiske opførelsessum. Udvalget foresatte, at staten - hvilket beregningsgrundlag der end blev anvendt - ville påtage sig at udrede halvdelen af kirkernes opførelsessum, men stillede sig tvivlende overfor det rigtige og gennemførlige i fremsættelse af et lovforslag om en direkte pligt for staten til at påtage sig en vis del af udgifterne ved opførelse af nye kirker. Derimod fandt udvalget, at det eventuelt ville være nødvendigt for kirkeministeriet at søge opnået et vist tilsgagn fra de bevilgende myndigheder såvel med hensyn til økonomisk bistand som med hensyn til tildeling af de nødvendige materialebevillinger.

»Omegnsudvalget« fremsatte derhos for-

slag om, at det i afsnit I omtalte, i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. § 3, 1. pkt. indeholdte påbud om, at en ny kirke skal være gældfri ved indvielsen, ophæves og afløses af en bestemmelse i lov om kirkers bestyrelse m. m., hvorefter indtil halvdelen af den del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter, som ikke kan opnås dækket gennem tilskud af statskassen, med kirkeministeriets tilladelse skal kunne dækkes ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning.

Det anførtes i betænkningen, at en eventuel ny lovbestemmelse som den foreslåede og også den praksis, der fremtidig måtte følges med hensyn til ydelse af statstilskud, samt hvad der iøvrigt måtte blive anordnet til afhjælpning af de kirkelige vanskeligheder i Københavns omegn, burde omfatte hele landet, idet det efter udvalgets opfattelse ikke ville være rimeligt at anvende særbestemmelser for et enkelt område. I tilslutning hertil blev det endvidere i betænkningen udtrykkeligt fremhævet, at det var udvalgets opfattelse, at der i fremtiden burde følges samme bevillingspraksis i København og Frederiksberg som i den øvrige del af landet.

I forbindelse med forslaget om tilvejebringelse af hjemmel til at dække en del af udgifterne til nye kirkers opførelse ved optagelse af lån henstillede »Omegnsudvalget« til overvejelse, om der af statskassen måtte kunne stilles lånemidler til rådighed for opførelse af nye kirker eller, hvis dette ikke kunne opnås, om adgangen til at opnå lån i hvert fald ikke kunne lattes derved, at statskassen overtog garantien for ydelse af renter og afdrag.

2. Lovændringen af 1956 og de gældende bestemmelser om opførelse af nye kirker

Efter afgivelsen af »Omegnsudvalgets« betænkning fremsatte kirkeministeren i november 1955 forslag til lov om ændring i lov om kirkers bestyrelse m. m. og lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v.

Forslaget gik bl. a. ud på, at der i overensstemmelse med »Omegnsudvalgets« indstilling som stk. 4 i kirkebestyrelseslovens § 12 skulle indsættes en bestemmelse om, at indtil halvdelen af den del af udgifterne ved opførelse af en ny kirke, der ikke kunne op-

nås dækket af statskassen, med ministeriets tilladelse skulle kunne dækkes ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning, såfremt menighedsrådet for det sogn (menighedsrådsdistrikt), hvor den nye kirke opføres, fremsætter forslag herom. I bemærkningerne til lovforslaget anføres det - således som det iøvrigt også var kommet til udtryk i »Omegnsudvalgets« betænkning — at den foreslåede begrænsning, hvorefter kun en nærmere angiven del af udgiften til en kirkes opførelse skal kunne tillades dækket ved lån, skyldes den betragtning, at det som betingelse for offentlig støtte principielt bør kræves, at der vises en passende offervilje fra privat side som dokumentation for, at ønsket om en ny kirke er tilstrækkeligt begrundet.

Ifølge forslaget skulle der endvidere som stk. 5 i kirkebestyrelseslovens § 12 indsættes en bestemmelse om, at statskassen, hvor forholdene i det enkelte tilfælde taler derfor, kan overtage garantien for udredelse af renter og afdrag vedrørende de i stk. 4 omtalte lån i henhold til tilsagn, der afgives efter stedfunden forhandling mellem kirkeministeren og finansministeren. Endelig foreslodes den i vedligeholdelseslovens § 3, 1. pkt. indeholdte bestemmelse om, at en nyopført kirke, forinden den indvies til at tages i brug, skal være gældfri, ophævet.

Lovforslaget blev vedtaget som lov nr. 50 af 16. marts 1956, jfr. de som henholdsvis bilag 3 og 4 til nærværende betænkning aftrykte uddrag af lov om kirkers bestyrelse m. m. og lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. (herefter benævnt henholdsvis bestyrelsesloven og vedligeholdelsesloven).

Ved lov nr. 111 af 15. april 1964 om optagelse af lån til opførelse af en ny kirke i Gladsaxe sogn (bilag 5) blev der tilvejebragt hjemmel for, at udgifterne ved denne kirkes opførelse uanset bestemmelsen i § 12, stk. 4, i lov om kirkers bestyrelse m. m. skulle kunne dækkes fuldt ud ved optagelse af lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning. Om denne lov, der betegner en enkeltstående undtagelse fra den generelle finansieringsbestemmelse i bestyrelseslovens § 12, stk. 4, henvises til det nedenfor i afsnit IV, nr. 2, og V, nr. 2, anførte.

Af gældende lovbestemmelser om opførelse af nye kirker skal iøvrigt nævnes vedligehold-

delseslovens § 2 (bilag 4). Ifølge denne paragrafs 1. stk. må arbejdet på opførelsen af en ny kirke ikke påbegyndes, forinden såvel byggeplads som tegninger med tilhørende beskrivelse er godkendt af ministeriet, der endvidere skal godkende forslag til kirkens opvarmning og belysning samt forsyning med harmonium eller orgel, jfr. § 2, stk. 3. Om den i paragrafens 2. stk. indeholdte bestemmelse om kirkebygningens indretning henvises til det nedenfor under afsnit V, nr. 3, anførte. Forinden en nyopført kirke indvies til at tages i brug, skal der over bygningen holdes et afleveringsyn, hvorom vedligeholdelseslovens § 3 (bilag 4) indeholder nærmere bestemmelser.

Endelig må anføres bestemmelsen i bestyrelseslovens § 18 (bilag 3), hvorefter ansøgning om opførelse af nye kirker skal indsendes til ministeriet gennem menighedsrådet og overtilsynet, samt hvorefter det forinden kirkens indvielse for ministeriet skal være godtgjort, at samtlige med dens opførelse forbundne udgifter er dækket.

3. De praktiske virkninger af de gældende finansieringsbestemmelser

Til finansloven for finansåret 1959/60 stilledes der af kirkeministeriet forslag om en rammebevilling på 1.000.000 kr. til opførelse af nye kirker.

Forslaget ledsagedes af følgende anmærkning (F.T. 1958/59, tillæg D I, sp. 2249-2250):

»Efter at det af kirkeministeriet under 10. april 1953 nedsatte udvalg til undersøgelse af den kirkelige betjening af Københavns omegnskommuner, herunder også i hvilket omfang der bør søges støtte af statskassen til opførelse af nye kirker, havde afgivet betænkning (betænkning nr. 125 i 1955), har der af kirkeministeren med finansministeren og boligministeren været ført forhandlinger angående spørgsmålet om statstilskud og materialebevillinger i det ommeldte øjemed. Som resultat af disse forhandlinger er der opnået enighed om, at der gennem en 5-årig periode burde søges tilvejebragt hjemmel for, at der årligt stilles et beløb af 1.000.000 kr. til rådighed til opførelse af nye kirker i København, Københavns omegn og stærkt voksende sogne i det øvrige land.

Med henvisning til, at der på finansloven for indeværende år under § 28 er bevilget 700.000 kr. til opførelse af nye kirker, og at der på lov om tillægsbevilling for 1958/59 vil blive stillet forslag om yderligere bevilling på 300.000 kr. til lignende formål, samt at man ikke på nærværende tidspunkt ser sig i stand til at oplyse, hvorledes det ansøgte beløb vil blive fordelt på de enkelte kirker og med hvilke beløb, stilles der herved forslag om, at der også for finansåret 1959/60 stilles et beløb på 1.000.000 kr. til rådighed til det nævnte formål.

Det tilføjes, at der, forinden der ydes tilskud til den enkelte kirke, som hidtil vil blive opdaget forhandling med såvel finansministeriet som finansudvalget.«

Den 5-årige ordning skulle, som det fremgår af foranstående, have virkning fra den 1. april 1958.

Allerede i finansåret 1959/60 forhøjedes rammebevillingen ved tillægsbevilling med 200.000 kr. til 1.200.000 kr. De 200.000 kr. var beregnet til ydelse af tilskud til andre kirkeopgaver end de ovenfor nævnte, f. eks. opførelse af nye kirker i afsides beliggende egne, udvidelse af kirker m. m.

Inden for den således trufne ordning blev der herefter på finanslovene for hvert af finansårene 1960/61, 1961/62 og 1962/63 opført en rammebevilling på 1.200.000 kr. til opførelse af nye kirker (og udvidelse af kirker)¹⁾.

Efter forhandling mellem kirkeministeren og regeringens skatteudvalg nedsattes rammebevillingen for finansåret 1963/64 til 600.000 kr., og de årlige rammebevillinger har siden da udgjort dette beløb.

De stigende byggeomkostninger i forbindelse med det betydelige antal kirkeopgaver, der trængte sig på efter 1956-lovens vedtagelse, bevirkede imidlertid, at det ikke var muligt indenfor de således givne rammebevillinger - i al fald generelt - at yde statstilskud svarende til halvdelen af de beregnede opførelsessummer for de nye kirker, således som »Omegnsudvalget« havde forudsat, jfr. ovenfor under nr. 1, og den siden

¹⁾ På grund af manglende igangsætningstilladelse kunne der i 1961/62 kun disponeres over 600.000 kr. af rammebevillingen, og af samme grund blev der i 1962/63 ikke ydet noget tilskud til opførelse af nye kirker.

1963/64 stedfundne reduktion af rammebevillingen har naturligvis yderligere vanskeliggjort forholdene. Derved er finansieringsgrundlaget blevet forrykket, idet en langt større del af udgifterne ved kirkebyggeriet

end beregnet har maltet afholdes ad privat vej, jfr. herved den som bilag 15 til nærværende betænkning aftrykte oversigt over finansieringen af 14 i det storkøbenhavnske område siden 1956 opførte nye kirker.

Norsk og svensk ret

Gennem udenrigsministeriet er der indhentet oplysning om de i Norge og Sverige gældende bestemmelser med hensyn til tilvejebringelse af det økonomiske grundlag for opførelse af nye kirker indenfor henholdsvis den norske og svenske kirke.

1. Norsk ret

Ifølge den som bilag 11 aftrykte redegørelse af 18. juni 1965 fra Det Kongelige Kirke- og Undervisningsdepartement, Oslo, påhviler det i henhold til lov om kirker og kirkegårde af 3. august 1897 § 22, jfr. § 28, vedkommende kommune at opføre ny sognekirke, »når kirken er tilintetgjort, når den på grund af væsentlige mangler er ubrugbar og ikke med nytte kan udbedres, når den under sædvanlige gudstjenester ikke afgiver tilstrækkelig plads for den kirkesøgende del af menigheden og ikke hensigtsmæssigt kan udvides, eller der dannes nyt sogn, hvori kirkebygning ikke tidligere findes.« Disse kirkebygninger finansieres af vedkommende kommune, hovedsagelig ved bevillinger på kommunens budget. Finansieringen af kapeller (hjælpekirker) sker ved kommunale bevillinger og midler indsamlet lokalt. Bortset fra opførelse af en række kirker i Finnmark fylke i forbindelse med afhjælpning af krigsskader i denne del af landet deltager det offentlige iøvrigt ikke i finansieringen af nye kirkebygninger.

2. Svensk ret

Som det fremgår af den som bilag 10 aftrykte redegørelse af 12. marts 1965 fra Kungl. Utrikes Departementet, Stockholm, findes der i svensk ret en række spredte bestemmelser om opførelse og vedligeholdelse af kirker. Ifølge lov af 2. juni 1961 § 2 a er anskaffelse og vedligeholdelse af kirker et menighedsanliggende, hvorved i første række for-

stås, at menigheden er beføjet til at stille midler til rådighed for dette formål. Lovbestemmelser, som pålægger menighederne pligt til at opføre kirker, findes ikke, men i praksis er regeringen anset for beføjet til at anordne opførelse eller ombygning af en kirke, uanset at vedkommende menighed ikke selv har taget bestemmelse herom.

Kirkebygninger kan også opføres af stiftelser, selskaber og enkelte personer. Sådanne bygninger må imidlertid ikke tages i vedvarende brug efter deres formål, medmindre regeringen efter indhentet erklæring fra bygningsstyrelsen giver sin tilladelse dertil. For at en sådan kirke skal få karakter af sognekirke kræves det, at den indvies til sognekirke i overensstemmelse med kirkelovens bestemmelser samt som sådan modtages af menigheden og godkendes af regeringen. Fra gammel tid er det i praksis stillet som vilkår for dannelse af menigheder, at den nydannede menighed forsynes med en sognekirke enten gennem opførelse af en ny kirke eller gennem overtagelse af en eksisterende kirkebygning.

I landdistrikterne skal ifølge lov af 5. juni 1909, hvor andet ikke særskilt er fastsat, kirke med klokkestabel, kirkemur og andet, som hører til en kirke, opretholdes og bygges på bekostning af de medlemmer af menigheden, som erlægger kommunale skatter, efter de regler som i almindelighed er fastsat for sådanne skatters udredelse.

For så vidt angår opførelse og vedligeholdelse af kirker i byerne gælder det ifølge kgl. resolutioner af 16. oktober 1723 og 17. december 1734, at de hermed forbundne omkostninger skal udredes på samme måde som bidrag til øvrige kommunale udgifter.

Ansvaret for opførelse og vedligeholdelse af sognekirker med hvad dertil hører påhviler således menighederne. Udgifterne skal i

første række afholdes af kirkekassens midler i det omfang, hvori disse tilstrækker. I visse tilfælde har menighederne desuden ret til at få tømmer til opførelse og vedligeholdelse af kirker fra skove, som hører til de kirkelige tjenesteboliger, ligesom der er mulighed for

optagelse af rigs- eller stiftskollekter til hjælp til opførelse af nye kirker. I det omfang, hvori kirkekassens indtægter og øvrige til rådighed værende midler ikke er tilstrækkelige til bestridelse af udgifterne, dækkes disse ved ligning på de kommunale skatteydere.

IV

Udvalgets overvejelser og indstillinger angående finansiering af kirkebyggeri

1. Statstilskud

En egentlig lovfæstet pligt for staten til at medvirke økonomisk ved kirkebyggeri findes — som påpeget i »Omegnsudvalgets« betænkning - kun for så vidt angår udvidelse af sognekirker, jfr. lov nr. 103 af 8. maj 1908 om sognekirkers udvidelse (bilag 1), men det er i denne lovs § 4, stk. 3, og bestyrelseslovens § 12, stk. 4, (bilag 3) på grundlag af hidtidig bevillingspraksis forudsat, at der også ydes statstilskud til opførelse af nye kirker. Denne bevillingspraksis har som tidligere nævnt grundlag i bestemmelsen i grundlovens § 4 om, at folkekirken skal understøttes af staten.

»Omegnsudvalget«, der tænkte sig denne bevillingspraksis lagt i fastere baner, stillede sig dog som omtalt i afsnit II, nr. 1, tvivlende overfor det rigtige og gennemførlige i at søge tilvejebragt lovhjælp for en direkte pligt for staten til at påtage sig en vis del af udgifterne ved opførelse af nye kirker.

Nærværende udvalg kan for sit vedkommende tilslutte sig »Omegnsudvalgets« opfattelse på dette punkt, men finder samtidig anledning til stærkt at understrege, at den nedenfor under nr. 2 foreslåede ændring af de gældende finansieringsbestemmelser ikke hviler på en forudsætning om, at ydelse af statstilskud til opførelse af nye kirker bortfalder. Tværtimod finder udvalget, at det i betragtning af, at den altovervejende del af befolkningen tilhører folkekirken, må være en naturlig forpligtelse for staten i overensstemmelse med påbudet i den fornævnte grundlovsbestemmelse at understøtte bestræbelserne for, at der gennem opførelse af de fornødne kirkebygninger tilvejebringes mulighed for, at der kan blive befolkningen en rimelig og forsvarlig kirkelig betjening til del, ligesom udvalget finder, at det for for-

holdet mellem staten og folkekirken i det hele er af betydning, at en aktiv interesse fra statens side i gennemførelse af det fornødne kirkebyggeri kommer til udtryk gennem ydelse af tilskud til dette formål.

Udvalget finder — i modsætning til »Omegnsudvalget« - ikke at burde foreslå bestemte normer for ydelse og beregning af statstilskud til opførelse af nye kirker, men finder, at spørgsmålet om ydelse af tilskud og om tilskuddets størrelse bør afgøres konkret under hensyn til de i hvert enkelt tilfælde foreliggende omstændigheder. Som tilfælde, hvor det efter udvalgets opfattelse må være rimeligt at yde tilskud, har udvalget særlig haft sådanne tilfælde for øje, hvor den økonomiske bæreevne på stedet er ringe, eller hvor der, f. eks. af hensyn til kirkebygningens tilpasning til den omgivende bebyggelse, må stilles større krav til bygningens udformning end sædvanligt. Ligeledes kan der efter udvalgets opfattelse være anledning til ydelse af tilskud i tilfælde, hvor der fra privat side er udvist betydelig offervilje i den hensigt at begrænse de byrder, som fremtidig vil påhvile sognemenigheden som følge af kirkebyggeriet.

Ud fra de foran anførte principielle synspunkter vedrørende ydelse af tilskud til kirkebyggeri er der dog i udvalget enighed om, at ydelse af tilskud ikke bør begrænses til særlige undtagelsestilfælde, men at der bør være mulighed for i rimeligt omfang at yde støtte til fremme af det nødvendige kirkebyggeri:

Udvalget indstiller herefter:

at der fortsat ydes tilskud af statskassen til opførelse af nye kirker, og at der på de årlige finanslove opføres en efter det til enhver tid værende behov og byggeindeks afpasset rammebevilling til dette formål.

2. Den lokale kirkelige ligning

Under forhandlingerne i »Omegnsudvalget« angående spørgsmålet om, i hvilket omfang de med en kirkes opførelse forbundne udgifter bør kunne dækkes ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning, var der - som også tidligere berørt - i udvalget enighed om, at låneadgangen bør begrænses, idet det bør kræves, at der som betingelse for at yde hjælp til opførelse af nye kirker vises en passende offervilje fra menigheden - hvad enten det alene er den stedlige menighed, eller der ydes støtte også fra menigheder andetsteds, f. eks. gennem Kirkefondets bidragydere ud over landet -, hvorved ønsket om en ny kirke understreges på en så utvetydig måde, at man tør fastslå, at der er basis for et vedvarende kirkeligt arbejde ud fra kirken som centrum. I denne forbindelse erindrede udvalget om, at udgifterne ikke er begrænset til opførelse af en ny kirkebygning, men at der efter opførelsen årligt vil blive betydelige udgifter til kirkens drift og vedligeholdelse, til aflønning af kirkens funktionærer og endvidere til nye præsteembeder og eventuelt udgift til opførelse og drift af embedsboliger, hvilke udgifter alle med undtagelse af visse tilskud til præsteløn fremtidig efter kirkens opførelse vil komme til at hvile på den stedlige kirkelige ligning.

»Omegnsudvalget« kom derhos - jfr. herved også under afsnit II, nr. 1 — til det resultat, at det ville være meget vanskeligt at begrænse den af udvalget foreslåede nye finansieringsordning til særlige på forhånd udsete områder, idet udvalget ikke fandt, at det ville være rimeligt at opretholde to sæt bestemmelser - et sæt beregnet for den større trang og den mere pludselige udvikling og et andet mindre gunstigt for de »normale« tilfælde.

I overensstemmelse med udvalgets indstilling gennemførtes herefter som omtalt foran i afsnit II, nr. 2, som en generel — for hele landet gældende — ordning den nugældende bestemmelse i bestyrelseslovens § 12, stk. 4, hvorefter indtil halvdelen af den del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter, som ikke kan opnås dækket gennem tilskud af statskassen, efter vedkommende menig-

hedsråds indstilling med ministeriets tilladelse kan dækkes ved optagelse af lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning.

Ved gennemførelsen af denne ordning var det forudsat, at der normalt ville være adgang til at opnå et statstilskud på i hvert fald 50 pct. af den faktiske byggesum, når de af udvalget skitserede normer for beregning af statstilskud iagttoges. Som forholdene siden da har udviklet sig, jfr. herom foran i afsnit II, nr. 3, må udvalget finde, at den gældende begrænsning af låneadgangen medfører urimelige vanskeligheder for gennemførelse af det nødvendige kirkebyggeri, idet den stedfundne betydelige reduktion af ydelserne fra statens side i forbindelse med de stærkt forøgede byggeomkostninger har haft til følge, at der stilles sådanne krav til størrelsen af de beløb, der under disse forhold må tilvejebringes fra privat side, at det i mange tilfælde — trods en udstrakt privat offervilje - ikke vil være muligt at fremskaffe de fornødne beløb og i andre tilfælde først vil være muligt at tilvejebringe det økonomiske grundlag efter forløbet af en længere årrække, hvorved muligheden for den rettidige opførelse af en ny kirke forspildes til skade for den naturlige udvikling af det kirkelige liv i det område, kirken skal betjene. Efter udvalgets opfattelse kan der herefter ikke bestå tvivl om, at den gældende lånegrænse bør revideres.

Udvalget har derhos indgående beskæftiget sig med spørgsmålet om, hvorvidt der i det hele taget bør være nogen lånegrænse, i hvilken forbindelse udvalget særlig har haft opmærksomheden henvendt på, at der under nutidens forhold i visse tilfælde ikke består mulighed for at tilvejebringe frivillige bidrag ved indsamling på stedet, f. eks. i tilfælde, hvor den nye kirke skal betjene beboerne i et nyt, stort boligkvarter, der opføres under eet som et samlet byggeri på et hidtil ubebygget eller spredt bebygget område (en såkaldt planetby). Udvalget betragter gennemførelsen af lov nr. 111 af 15. april 1964 om optagelse af lån til opførelse af en ny kirke i Gladsaxe sogn (bilag 5), hvorefter udgiften til opførelse af en kirke i et sådant nyt boligkvarter (Lunde-Hyldegård kvarteret) fuldt ud kan dækkes ved lån,

der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning, som udtryk for, at det fra lovgivningsmagts side er erkendt, at opretholdelse af begrænsningen af adgangen til at optage lån i sådanne og lignende tilfælde ville være urimelig, idet følgen heraf ville blive, at kirkebyggeriet først ville kunne virkeliggøres adskillige år efter fuldførelsen af den øvrige bebyggelse i området.

Udvalget har endvidere haft for øje, at det også i tilfælde, hvor udbygningen af nye boligområder i forstads- og omegnskommuner har karakter af en mere naturlig tilvækst, kan være forbundet med betydelig vanskelighed at gennemføre en kirkesag på traditionel vis gennem nedsættelse af en kirkekomite og indsamling af bidrag, idet den fællesskabsfølelse, som er forudsætningen for at samle beboernes interesse om løsningen af en sådan opgave, som oftest ikke er til stede i sådanne nybebyggede områder. Dette beror først og fremmest på, at beboernes tilknytning til stedet i ikke ringe omfang er af en mere tilfældig og forbigående art, begrundet i boligsituationen, og at ægtefæller ofte begge har deres beskæftigelse uden for bopæls sognet, hvorved dettes betydning som midtpunkt for deres tilværelse formindskes, men det spiller også en rolle, at en væsentlig part af beboerne i sådanne områder er yngre ægtepar, hvis økonomi på grund af bosætningsudgifter, høj husleje etc. er stærkt anspændt. Udvalget finder herefter, at der ej heller i sådanne tilfælde bør stilles krav om tilvejebringelse af frivillige bidrag af en forud bestemt størrelse.

Under forhandlingerne om betimeligheden af herefter at søge indført en ordning, hvorefter der ikke gælder nogen begrænsning af adgangen til at optage lån, har udvalget bl. a. haft opmærksomheden henvendt på spørgsmålet om, hvorvidt gennemførelse af en sådan ordning som en generel regel ville kunne indebære muligheder for uønskede konsekvenser i henseende til ydelse af tilskud fra staten, kommunerne og private, ligesom udvalget har været opmærksom på, at de approberende og bevilgende myndigheder under en sådan ordning vil savne det grundlag for vurdering af behovet for og den stedlige interesse i opførelse af en ny kirke, som den dokumenterede lokale offervilje hidtil har

afgivet. Det har ligeledes været fremdraget, at den stedlige befolknings aktive medvirkning til gennemførelse af en kirkesag i sig selv er af værdi i kirkelig henseende og bl. a. kan bidrage til at skaffe kirkens første præst en bedre og lettere indgang i sognet. Omvendt er det med styrke gjort gældende, at opførelse af nye kirker bør betragtes som offentligt byggeri, og at det heraf må følge, at kirkebyggeri ikke skal være afhængigt af privat indsamlingsvirksomhed, men må kunne gennemføres fuldt ud for offentlige midler, idet der i denne forbindelse særlig er henvist til, at menighedsrådet er ansvarlig for forvaltningen af de offentlige kirkelige midler på ganske samme måde som f. eks. et sogneråd er ansvarlig for anvendelsen af de midler, der udskrives til kommunale formål. Endvidere er det fremhævet, at der fortsat vil være opgaver i forbindelse med kirkebyggeri, til hvis løsning den private offervilje må påkaldes, hvorved særlig er tænkt på spørgsmålet om afholdelse af udgifterne til opførelse af bygningsdele og lokaliteter, der ikke henregnes til den egentlige kirke, jfr. herom nedenfor i afsnit V, nr. 3, samt på tilvejebringelsen af kunstnerisk udsmykning og lignende uden for det godkendte byggeprogram.

Når udvalget - uden iøvrigt at tage principiel stilling til spørgsmålet om, hvorvidt opførelse af kirker til folkekirkelig brug under alle omstændigheder bør betragtes som eller sidestilles med offentligt byggeri - ud fra erkendelsen af, at den nugældende ordning i vidt omfang medfører urimelige - og ved ordningens tilblivelse uforudsete - vanskeligheder for gennemførelsen af nødvendigt kirkebyggeri, herefter har ment at burde gå ind for, at bestemmelsen i bestyrelseslovens § 12, stk. 4, afløses af en bestemmelse, der generelt åbner adgang til, at den del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter, der ikke dækkes ved tilskud fra staten, kommunen og private, fuldt ud kan afholdes af den kirkelige ligning, beror dette på, at udvalget — ligesom i sin tid »Omegnsudvalget« - må nære betænkelighed med hensyn til betimeligheden af, at der etableres en ordning, der ikke byder samme vilkår i alle tilfælde. En ordning, hvorefter der stilledes krav om indsamling i visse tilfælde og ikke

i andre, ville efter udvalgets opfattelse være vanskelig at administrere og ville let kunne give anledning til vilkårlige afgørelser i de mange grænsetilfælde, der måtte påregnes at ville forekomme.

Da opførelse af nye kirker fortrinsvis vil finde sted i områder, hvor den økonomiske bæreevne som følge af stærk befolkningstilvækst er god, finder udvalget ikke, at gennemførelse af den foreslåede bestemmelse skulle kunne give anledning til betænkeligheder i henseende til kirkeligningens størrelse, **jfr.** iøvrigt bemærkningerne nedenfor under nr. 3 in fine.

Som bestemmelsen er foreslået affattet, **jfr.** bilag 18, er det forudsat, at det er kirkeministeriet, der - som hidtil - endeligt fastsætter det beløb, der vil kunne tilvejebringes gennem kirkeligningen, hvilket skulle give ministeriet mulighed for at skride ind overfor overdimensioneret eller unødigt kostbart byggeri.

Udvalget anser det derhos for særdeles ønskeligt, at der tilvejebringes hjemmel for, at udgifterne ved opførelse af en ny kirke kan imødegås ved henlæggelse af ligningsmidler, hvorved de betydelige omkostninger i form af renter, provisioner og kurstab, der er forbundet med finansiering gennem lån, helt eller delvis - alt efter henlæggelsernes størrelse - **vil** kunne spares. Det er udvalgets tanke, at tilladelse til foretagelse af sådanne henlæggelser skal kunne meddeles af ministeriet efter indstilling fra vedkommende menighedsråd, således at sådan tilladelse normalt meddeles, når planerne om opførelse af en ny kirke er så vidt afklaret, at en til formålet udset byggegrund har opnået ministeriets godkendelse. Det er endvidere forudsat, at der af ministeriet gives nærmere forskrifter for anbringelsen af de til sådant formål henlagte midler.

Udvalget er endvidere gået ud fra, at der med henblik på afholdelse af udgifter i forbindelse med opførelse af en ny kirke med ministeriets tilladelse vil kunne udbetales beløb direkte af den hos kommunen beroende beholdning af ligningsmidler i tilfælde, hvor beholdningen overstiger de for det løbende regnskabsår approberede kirkelige ligningsbeløb.

Da det under de nuværende forhold vil kunne være forbundet med vanskelighed at

opnå de fornødne lån til kirkebyggeri i private pengeinstitutter, har udvalget taget under overvejelse, om der måtte være mulighed for at yde lån af stiftsmidlerne hertil. Efter modtagne oplysninger om størrelsen af de til rådighed værende udlånsmidler blandt stiftsmidlerne samt om lånebehovet hos de i stiftsmidlernes masse partciperende kirker og præsteembeder, har udvalget imidlertid ikke ment at kunne gøre indstilling herom.

Idet iøvrigt henvises til det under bilag 18 aftrykte lovforslag og de dertil knyttede bemærkninger, indstiller udvalget herefter: *at der tilvejebringes hjemmel for, at den del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter, som ikke dækkes gennem tilskud fra staten samt tilskud fra kommunen og private, efter indstilling fra vedkommende menighedsråd med ministeriets tilladelse kan dækkes gennem henlæggelse af kirkelige ligningsmidler eller ved optagelse af lån, der forrentes og af drages gennem den kirkelige ligning.*

3. Andre finansieringsmuligheder

Fra kommunernes side er der som omtalt i afsnit I i vidt omfang ydet støtte til opførelse af nye kirker. Denne støtte er navnlig ydet i form af byggegrunde, som kommunerne vederlagsfrit har stillet til rådighed for kirkekomiteerne, men i et vist omfang er der også ydet støtte i form af kontante tilskud, bistand til anlæg af kirkepladser, parkeringspladser, tilkørselsveje etc. Ud fra udvalgets hovedsynspunkt, hvorefter kirkeopgaver bør løses på det lokale plan, **jfr.** herom nedenfor i afsnit V, nr. 1, finder udvalget, at det er af stor betydning, at sådanne opgaver løses i samvirke mellem de kommunale og kirkelige myndigheder, ikke blot i henseende til kirkens placering i byplanen, **jfr.** herom nedenfor i afsnit V, nr. 4, men også i økonomisk henseende, hvilket efter udvalgets opfattelse væsentlig bidrager til at understrege opgavens betydning overfor den stedlige befolkning. Da det såvel i teori som praksis er anerkendt, at kommunerne er berettigede til i et vist omfang at yde støtte til kirkelige formål¹⁾, har udvalget fundet det

¹⁾ Se Erik Harder: Kommunens Lov og Ret, 1. samling, 1964, pag. 60: »Det er i praksis i et stort antal tilfælde antaget, at en kommune lovligt kan skænke grund til opførelse af en

rigtigt og nyttigt, at kommunale tilskud nævnes i loven ved siden af statstilskud og private tilskud som en naturlig og sædvanlig bestanddel af det økonomiske grundlag for gennemførelse af en kirkesag, jfr. det som bilag 18 aftrykte forslag til ændret affattelse af bestemmelsen i bestyrelseslovens § 12, stk. 4. Derimod har udvalget ikke fundet anledning til at gå nærmere ind på spørgsmålet om, hvorvidt det ved gennemførelse af en dertil sigtende lovbestemmelse ligefrem skulle gøres til en pligt for kommunerne at stille byggegrunde til rådighed til opførelse af nye kirker eller på anden måde at yde tilskud hertil, idet udvalget anser tanken om gennemførelse af en sådan bestemmelse for urealistisk.

Udvalget har endvidere behandlet spørgsmålet om mulighederne for ydelse af tilskud til opførelse af nye kirker gennem landskirkeskatten og har i denne forbindelse haft opmærksomheden henvendt på den ordning, som blev etableret i finansåret 1933/34, hvor der ved tekstanmærkning²⁾ til tillægsbe-

kirke. Den kommunale interesse i at sætte gang i et sådant foretagende er indlysende. - Den kommunale adgang til at støtte kirkelige formål må imidlertid se sin begrænsning. Det vil således være utilladeligt, om for eksempel en kommune skulle påtage sig den fulde udgift ved opførelsen af en kirke . . .«

-) Tekstanmærkningen havde følgende ordlyd:

»Som nr. 8 ad II. B. Kirkeministeren bemyndiges til af kirkernes reservefond, stammende fra tiendemidlerne, at anvende indtil 500.000 kr. til opførelse af nye kirker og større istandsættelsesarbejder ved kirker på betingelse af, at beløbet tilbagebetales reservefonden med 10.000 kr. årlig i 50 på hinanden følgende år, hvilke 10.000 kr. pålignes samtlige til folkekirken hørende beboere uden for København og Frederiksberg i forbindelse med ligningen af kirkeskat, jfr. lov nr. 144 af 28. april 1931 § 46«.

Berettigelsen af at disponere på denne måde over kirketiendemidernes reservefond blev i øvrigt bestridt fra flere sider. Under en i denne anledning mod kirkeministeriet anlagt sag blev ministeriet dog frifundet ved højesterets dom af 27. juni 1938.

villingsloven blev tilvejebragt hjemmel for, at der af kirketiendemidlernes reservefond stilledes et beløb af 500.000 kr. til rådighed til opførelse af nye kirker og større istandsættelsesarbejder ved kirker mod restitution gennem landskirkeskatten i løbet af 50 år.

Efter de foreliggende oplysninger om baggrunden for etablering af denne ordning, der var motiveret ved, at de da herskende vanskelige økonomiske forhold havde gjort det umuligt i nogle år på finansloven at stille forslag om tilskud til opførelse af nye kirker og til hovedistandsættelser i det omfang, det var ønskeligt og nødvendigt, må udvalget dog betragte den pågældende ordning som en nøddløsning i en ekstraordinær situation og ikke som en ordning, der er egnet til at indarbejdes i de almindelige finansieringsbestemmelser. Da udvalget som tidligere anført lægger betydelig vægt på opretholdelsen af den nugældende praksis med hensyn til ydelse af statstilskud, må udvalget derhos i det hele nære betænkkelighed ved foranstaltninger, der kan undergrave denne bevillingspraksis.

Vægtige grunde taler efter udvalgets opfattelse for, at udgifterne ved opførelse af nye kirker iøvrigt som almindeligt princip holdes på det lokale plan, og udvalget finder i denne sammenhæng anledning til at pege på, at den nu stedfindende ændring af den kommunale inddeling gennem oprettelse af storkommuner baner vejen for en vis udjævning af kirkeskatten gennem etablering af fællesligning inden for større områder. Endelig har udvalget også taget i betragtning, at der ifølge bestemmelsen i præstelønningslovens § 75, stk. 3, og inden for rammerne af det i denne bestemmelse fastsatte beløb af 400.000 kr. årlig er hjemmel til gennem fællesfonden at yde tilskud af landskirkeskatten til nedsættelse af ligningsbeløbet i tilfælde, hvor det samlede kirkelige ligningsbeløb i et sogn er særlig stort i forhold til menighedens skatteindtægt.

Udvalgets overvejelser og indstillinger angående andre spørgsmål i forbindelse med kirkebyggeri

1. Initiativet til byggesagernes rejsning

Udvalget har i en række møder indgående drøftet spørgsmålet om, af hvem og hvornår initiativet til opførelse af nye kirker bør tages og har i forbindelse hermed behandlet den henvendelse, som Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer under 6. juni 1964 i henhold til vedtagelse på foreningens årsmøde har rettet til kirkeministeriet angående dette spørgsmål. I denne henvendelse, der er af trykt som bilag 12, har landsforeningen taget til orde for, at de gældende regler om opførelse af nye kirker ændres, således at menighedsrådene får ret og pligt til at sørge for det nødvendige kirkebyggeri.

Under forhandlingerne i udvalget er den tanke fremført, at initiativet til rejsning af sager om opførelse af nye kirker burde udgå fra et overordnet organ, der ud fra en helhedsbedømmelse af vilkårene for det kirkelige livs trivsel og den til enhver tid foreliggende situation kunne udpege de opgaver, som det til en given tid måtte anses for mest påkrævet at løse, således at der blev disponeret på den mest formålstjenlige måde over den til enhver tid værende finanslovbevilling og byggekvote. I denne forbindelse er det yderligere anført, at det ikke kan påregnes, at man på det lokale plan altid vil have tilstrækkeligt overblik over udviklingen eller forståelse for, hvad denne indebærer, til i tide at tage de fornødne skridt til at forberede løsningen af de kirkeopgaver, som senere måtte melde sig.

Udvalget har dog i betragtning af kirkebyggeriets særlige karakter og forudsætninger ikke ment at burde forkaste den hidtidige tradition og praksis, hvorefter initiativet til opførelse af nye kirker udgår fra de lokale kirkelige kredse og instanser. Udvalget har endvidere anset det for betænkeligt at komplicere den i forvejen ret omstændelige for-

retningsgang gennem oprettelse af yderligere en instans, som sagerne skal passere.

Udvalget finder, at menighedsrådene har - og med rette bør have - en central placering i denne sammenhæng. Således gælder det ifølge vedlighedslovens § 2, stk. 1 (bilag 4), at byggegrunden til en ny kirke skal godkendes af ministeriet, hvilken godkendelse ifølge praksis ikke meddeles, uden at der har været givet vedkommende menighedsråd lejlighed til at ytre sig i sagen. Ansøgning om tilladelse til opførelse af en ny kirke skal ifølge bestyrelseslovens § 18 (bilag 3) indsendes til ministeriet gennem menighedsrådet og ifølge samme lovs § 12, stk. 4, kræves menighedsrådets samtykke til optagelse af lån til finansiering af kirkebyggeri. Opførelse af en ny kirke vil således ifølge loven ikke kunne gennemføres uden medvirkning af vedkommende menighedsråd.

At der tilkommer menighedsrådene ret til at tage initiativet til rejsning af sager om opførelse af nye kirker må anses for hjemlet såvel i forholdets natur som i de gældende bestemmelser i menighedsrådsloven om menighedsrådenes opgaver, jfr. således bestemmelserne i lovens §§ 18 og 26, stk. 1 (bilag 2), hvorefter menighedsrådet varetager menighedsråds kredens tarv efter de derom gældende bestemmelser, og hvorefter menighedsrådet har ret til, også uden at anledning dertil er givet det fra de kirkelige myndigheds side, at tage sager og forhold, der vedrører sognemenigheden, under overvejelse og henvende sig derom til biskoppen eller ministeriet¹). Endvidere kan der henvises til,

¹) I bemærkningerne til det ovenfor side 8, note 4, omtalte, af J. C. Christensen fremsatte forslag til en kirkebestyrelseslov hedder det: »At Menighedsraadet ogsaa selv vil kunne tage Initiativet til en ny Kirkes Opførelse i Sognet, er en Selvfølge«, se R.T. 1901-02 tillæg AI sp. 2081.

at det i lov nr. 103 af 8. maj 1908 om sognekirkers udvidelse (bilag 1) klart forudsattes, at spørgsmålet om udvidelse af en sognekirke rejses ved menighedsrådets initiativ, jfr. lovens § 1, og at lovens bestemmelser iøvrigt ikke afgiver støtte for den antagelse, at sagen skulle tages ud af menighedsrådets hånd, dersom det skulle vise sig hensigtsmæssigt i stedet for at udvide den gamle kirke at opføre en helt ny sognekirke eller en filialkirke, jfr. lovens § 4, stk. 3.

Udvalget finder herefter ikke, at der er anledning til at tilvejebringe yderligere hjemmel for menighedsrådenes ret til at tage initiativet til opførelse af nye kirker, ligesom der ej heller findes at være anledning til at give særlige forskrifter i så henseende, f. eks. om afholdelse af menighedsmøde eller lignende, idet det må være overladt til menighedsrådet selv at træffe bestemmelse om, hvorledes sagen bør rejses.

Tilvejebringelse af særlig lovhjemmel ville alene være af betydning, dersom det var tanken at tillægge menighedsrådene en eneret på dette område. Efter udvalgets opfattelse må det imidlertid være udelukket at give forskrifter, der hindrer, at initiativet til opførelse af nye kirker kan tages af en enkelt mand, kirkelige kredse, kirkelige foreninger, institutioner og stiftelser.

Hvad angår spørgsmålet om at tilvejebringe hjemmel for, at det gøres til pligt for menighedsrådene at sørge for det nødvendige kirkebyggeri, finder udvalget, at den omstændighed, at opførelse af nye kirker ikke udtrykkelig er nævnt blandt de opgaver, som det ifølge menighedsrådslovens afsnit III påhviler menighedsrådet at varetage, ikke kan tages som udtryk for, at der ikke skulle påhvile menighedsrådene nogen som helst forpligtelse i så henseende. Hvor forholdene har medført eller må forudses, f. eks. som følge af gennemførelsen af en omfattende bebyggelsesplan, at ville medføre, at der ikke kan blive sognets til folkekirken hørende beboere en forsvarlig kirkelig betjening til del, må det efter udvalgets opfattelse anses for en - efter menighedsrådets hele stilling endog særdeles nærliggende - pligt for menighedsrådet at tage initiativet til at hidføre en forbedring af den kirkelige betjening, hvad enten en sådan forbedring bør søges opnået ved oprettelse af yderligere et præsteembede, ved

udvidelse af kirken - hvis dette er muligt - eller eventuelt ved opførelse af en ny kirke. At sådanne foranstaltninger ikke udtrykkelig er omtalt i menighedsrådslovens opregning af menighedsrådenes opgaver, må antagelig nærmest tilskrives, at der ikke er tale om typiske, ordinære menighedsrådsopgaver, for hvilke der kan gives nærmere forskrifter, jfr. herom straks nedenfor. Antagelsen af, at menighedsrådene og disses enkelte medlemmer ud fra det ansvar for det kirkelige livs trivsel, der påhviler dem, kan anses for moralsk forpligtede til under visse omstændigheder at tage en kirkesag op, finder tillige en vis støtte i bestemmelsen i menighedsrådslovens § 14, stk. 2 (bilag 2), hvorefter et nyvalgt menighedsrådsmedlem, første gang han tager sæde i menighedsrådet, skal afgive en højtidelig, skriftlig erklæring om at ville udføre det ham betroede hverv i troskab mod den danske evangelisk-lutherske folkekirke, så at den kan byde gode vilkår for den kristne menigheds liv og vækst.

Dersom denne moralske forpligtelse skulle gøres til en juridisk forpligtelse, således at der kunne bringes tvangsmidler, f. eks. bøder, i anvendelse overfor medlemmer af menighedsråd, der ikke opfyldte denne forpligtelse, måtte det i en dertil sigtende lovbestemmelse nærmere angives, under hvilke betingelser menighedsrådet ville være forpligtet til at tage skridt til opførelse af en ny kirke.

Såfremt man ud fra en realistisk betragtning måtte kunne anse tilvejebringelse af en sådan lovhjemmel for et egnet middel til at fremme opførelsen af nye kirker i takt med behovet, ville den nærmere udformning af bestemmelsen imidlertid frembyde en række problemer.

For det første måtte det angives, hvornår forpligtelsen var aktuel. En regel i lighed med bestemmelsen i loven af 8. maj 1908 om sognekirkers udvidelse § 1 (bilag 1), hvorefter det afgørende er, at det gennem en periode på 3 år har vist sig, at sognekirken ikke er rummelig nok til at afgive tilstrækkelig plads for kirkegængere fra sognet på de almindelige søndage, ville efter udvalgets mening ikke kunne anses for tilfredsstillende, allerede fordi den ikke harmonerer med den opfattelse, som også deles af udvalget, hvorefter det anses for ønskeligt, at nye bolig-

områder (boligkvarterer) forsynes med egen kirke på det tidligst mulige tidspunkt. Udvalget tager ligeledes afstand fra tanken om at fastsætte et bestemt folketal, f. eks. 10.000 beboere, som kriterium, således at forpligtelsen først skulle blive aktuel, når sognets indbyggertal oversteg dette antal, idet udvalget ikke anser det for heldigt ved en sådan bestemmelse i lovgivningen at fastlåse udviklingen på dette punkt.

Dernæst frembyder det også vanskelighed nærmere at præcisere, hvilket eller hvilke menighedsråd der i en given situation måtte anses for forpligtet til at rejse en eller måske flere kirkesager. Udvalget har herved foruden på de mange tilfælde, hvor en kirkesag berører flere sogne, særlig haft opmærksomheden henvendt på opførelse af kirker i sommerhusområder (strandkirker) samt på opførelse af kirker i forbindelse med gennemførelsen af meget store samlede bebyggelsesplaner, f. eks. indenfor Køge Bugt-området og indenfor rammerne af den såkaldte »Urban-plan« for Vestamagers bebyggelse.

Til opnåelse af formålet med en bestemmelse som den heromhandlede ville det endelig også være nødvendigt at give nærmere forskrifter for sagens fremme, således at der var hjemmel til at skride ind overfor menighedsrådet, såfremt sagen ikke blev fremmet tilbørligt. Udvalget må imidlertid stille sig tvivlende overfor mulighederne for at nå frem til en tilfredsstillende formulering af sådanne forskrifter.

Udvalget kan herefter ikke anbefale, at der på indeværende tidspunkt, hvor der ej heller foreligger nærmere afklaring af spørgsmålet om, hvilke af de under et kirkekompleks hørende bygningsdele, der kan finansieres efter de om opførelse af kirker gældende finansieringsbestemmelser, jfr. herom nedenfor under nr. 3, tages skridt til lovgivningsforanstaltninger på dette område. Derimod finder udvalget, at der kunne være anledning til til sin tid, når problemerne omkring kirkebyggeriet og den kirkelige struktur i det hele er nærmere afklaret, at tage under overvejelse at søge at samle de forskellige spredte bestemmelser om kirkebyggeri i en lov om opførelse af kirker.

Udvalget anbefaler, at der ad administrativ vej gives alle, der har opgaver at varetage i forbindelse med kirkebyggeri, al fornøden

støtte og vejledning, jfr. nedenfor under nr. 4 og 5.

For fuldstændighedens skyld bemærkes, at der i udvalget er enighed om, at det er en følge af bispeembedets almindelige tilsynspligt, at en biskop både kan og bør tage initiativ til rejsning af en kirkesag, f. eks. ved henvendelse til vedkommende menighedsråd eller til stedlige, interesserede, kirkelige kredse, hvis det er åbenbart, at beboerne inden for et område i stiftet ikke har tilstrækkelig let adgang til en rimelig kirkelig betjening.

Udvalget indstiller herefter:

at eventuelle foranstaltninger ad lovgivningens vej afventer en yderligere afklaring af problemerne omkring kirkebyggeriet og den kirkelige struktur i det hele, samt at der ad administrativ vej gives menighedsråd og andre, der tager del i opførelse af nye kirker, al fornøden støtte og vejledning.

2. Administrationen af byggesagerne

Den kirkelige lovgivning indeholder ingen bestemmelser om, hvem der som bygherre forestår opførelsen af nye kirker. Under den hidtil gældende finansieringsordning har det i praksis været antaget, at et menighedsråd ikke kunne være bygherre for kirkebyggeri, idet man ikke har ment, at menighedsrådet som sådant kunne have det økonomiske ansvar for et byggeføretagende, hvis gennemførelse de af menighedsrådet administrerede offentlige midler ikke hæfter fuldt ud for. Som følge heraf har det været overladt til private kirkekomiteer, der dog som oftest omfattede repræsentanter for vedkommende menighedsråd, at administrere byggesagerne på eget ansvar. Undertiden har menighedsrådet været virksomt ved nedsættelse af en kirkekomite, ligesom det er forekommet, at medlemmerne af en kirkekomite er blevet udpeget på et i dette øjemed indkaldt menighedsmøde, medens komiteerne i andre tilfælde har konstitueret sig på privat initiativ.

I København har forholdet som regel været det, at kirkekomiteerne blev nedsat ved et samarbejde mellem Det københavnske Kirkefond og den lokale menighed. Kirkefondet havde repræsentanter i kirkekomiteerne og stod som bygherre med det deraf følgende økonomiske ansvar.

Foruden at afskære enhver tvivl om, hvor det fulde økonomiske ansvar for byggeforetagendet skulle placeres, indebar ordningen med de private kirkekomiteer den fordel, at komiteen kunne sammensættes med specielt henblik på løsningen af den foreliggende opgave, således at der dels kunne knyttes særlig sagkyndige eller formånde personer til komiteen, dels kunne sikres aktive, kirkelige kredse i det distrikt, hvor den planlagte kirke skulle opføres, en passende repræsentation og en dertil svarende indflydelse på planernes udformning²). Ligeledes er det anset for en fordel, at kirkekomiteerne kunne sidde permanent i hele den periode, sagen står på, i modsætning til menighedsrådet, hvis sammensætning kan undergå ændringer ved nyvalg i periodens løb. Endvidere har det ofte vist sig, at nedsættelse af en kirkekomite har bidraget væsentligt til at fremkalde og stimulere en - også for det kommende kirkelige liv i sognet — værdifuld, aktiv interesse for kirkesagen hos den lokale befolkning.

Indtil 1956 var situationen således i store træk den, at det var kirkekomiteen — som det ansvarlige organ for tilvejebringelsen af de til sagens gennemførelse fornødne midler bortset fra et eventuelt statstilskud - der havde den afgørende indflydelse på byggesagens fremme og som - principielt uafhængigt af menighedsrådet - traf alle bestemmelser om valg af arkitekt, udformning af byggeprogram, tilrettelæggelse af indsamlinger etc. Også i forhold til kirkeministeriet var det kirkekomiteen, der stod som den ansvarlige bygherre og som i tilfælde af, at der var ydet statstilskud til arbejdet, havde pligt til overfor ministeriet at aflægge regnskab efter de af ministeriet givne forskrifter for anvendelsen af samtlige de midler, der var stillet til rådighed for formålet. Endvidere er der ved menighedsrådslovens § 34 (bilag 2) tillagt kirkekomiteen ret til over for ministeriet at gøre indstilling om besættelse af præsteembederne ved kirken ved den første besættelse af disse. Menighedsrådet kom først ind i billedet på det tidspunkt, da den fuldførte kirke ved indvielsen indlemmedes i det folkekirkelige apparat og dermed blev undergivet den sædvanlige kirkelige administration.

²) Se Kirkebygning og Teologi ved J. Exner og Tage Christiansen, 1965, pag. 275-76.

I denne retstilstand indtrådte der en ændring ved den tidligere omtalte, i 1956 gennemførte ændring af finansieringsbestemmelserne, hvorefter indtil halvdelen af den del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter, som ikke kan opnås dækket gennem tilskud af statskassen, med ministeriets tilladelse kan dækkes ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning, såfremt vedkommende menighedsråd fremsætter forslag derom. Menighedsrådene blev herved i kraft af, at menighedsrådets samtykke til optagelse af det til sagens gennemførelse fornødne lån er nødvendigt, i stand til faktisk at skaffe sig afgørende indflydelse også på detailspørgsmål i forbindelse med byggesagens forberedelse og gennemførelse. Udøvelsen af denne faktiske medbestemmelsesret har i nogle tilfælde givet anledning til uoverensstemmelser mellem menighedsråd og kirkekomiteer.

I København har Kirkefondet også efter 1956-loven deltaget i kirkekomiteernes arbejde og været medansvarlig for tilvejebringelsen af de til kirkernes opførelse nødvendige private midler.

I motiverne til loven af 15. april 1964 om optagelse af lån til opførelse af en ny kirke i Gladsaxe sogn (bilag 5), ved hvilken lov der som tidligere omtalt blev tilvejebragt hjemmel for, at udgifterne ved opførelsen af den pågældende kirke kan dækkes fuldt ud ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning, er det anført, at det i dette tilfælde, hvor der er tale om opførelse af et stort samlet boligbyggeri i et hidtil ubebygget område, ikke ville være muligt at nedsætte en lokal kirkekomite med medlemmer fra kvarteret³).

Udvalget finder, at linierne i udviklingen peger i retning af, at administrationen af byggesagen bør henlægges til det organ, der er ansvarlig for tilvejebringelsen af midlerne eller dog den væsentligste del af midlerne til sagens gennemførelse, og at en ændring af finansieringsbestemmelserne, således at hele udgiften til opførelse af en kirke kan

³) I skrivelse af 8. maj 1964 bifaldt ministeriet, at et af menighedsrådet nedsat udvalg på 4 medlemmer, hvoraf sognepræsten er formand, danner en komite til opførelse af den pågældende kirke, hvorhos det understregedes, at kirkekomiteen må påtage sig hvervet som bygherre med de deraf følgende forpligtelser.

afholdes af de kirkelige ligningsmidler, naturligt bør føre til, at byggesagens administration varetages af menighedsrådet som det for anvendelsen af ligningsmidlerne ansvarlige organ — i hvert fald i de tilfælde, hvor den væsentligste del af udgiften faktisk afholdes af ligningsmidlerne. Selv i disse tilfælde finder udvalget dog ikke, at der bør være tale om en pligt for menighedsrådet, men at det må være overladt til menighedsrådet at afstå fra at påtage sig byggesagens administration, såfremt rådet finder, at de foran omtalte fordele, som kan være forbundet med nedsættelse af en kirkekomite, taler for, at sagens gennemførelse varetages af en sådan komite som bygherre, hvad enten komiteen er nedsat ved menighedsrådets foranstaltning eller på privat initiativ.

Hvor projektet til en ny kirke omfatter bygningsdele eller lokaliteter, hvis tilvejebringelse ikke kan finansieres af offentlige midler, jfr. nedenfor under nr. 3, vil der, såfremt de fornødne midler til gennemførelse af denne del af projektet ikke er tilvejebragt ad privat vej på det tidspunkt, da projektet skal realiseres, næppe være nogen anden udvej end at nedsætte en privat komite, som over for menighedsrådet påtager sig at indestå for tilvejebringelsen af de til dette formål fornødne midler. Hvis der i sognet findes et organiseret menighedssamfund, vil dette naturligvis også kunne påtage sig en sådan opgave.

Tilsvarende må gælde, hvor der uden for det godkendte projekt ønskes udført særlig udsmykning eller lignende, hvortil midlerne skal tilvejebringes ad frivillig vej. Komiteerne vil i de her nævnte tilfælde nærmest have karakter af indsamlingskomiteer.

I tilfælde, hvor en kirkesag gennemføres i samvirke mellem et menighedsråd og en kirkekomite (eventuelt en indsamlingskomite), består der som foran omtalt mulighed for uoverensstemmelser mellem menighedsrådet og komiteen. Udvalget har overvejet, om det måtte være muligt at opstille nærmere regler for kompetencefordelingen mellem menighedsråd og kirkekomite, men har ikke fundet, at der foreligger tilstrækkelig erfaringsgrundlag for at udforme sådanne regler. Forekommende uoverensstemmelser må derfor som hidtil søges ud jævnet ved biskoppens - eventuelt ministeriets - mellem-

komst efter et skøn over omstændighederne i det enkelte tilfælde og med særlig hensyn tagen til, hvad der tjener kirkesagens fremme bedst.

Udvalget indstiller herefter:

at det, såfremt der tilvejebringes hjemmel for, at de med en kirkes opførelse forbundne udgifter fuldt ud kan afholdes gennem den kirkelige ligning, anerkendes i praksis, at et menighedsråd som bygherre kan forestå opførelsen af en kirke.

3. Byggeprogrammet

Med hensyn til kirkernes størrelse og kirkebyggeriets karakter udtalte »Omegnsudvalget« sig for, at der tilstræbes et byggeri af varig karakter - i modsætning til det i de første efterkrigsår flere steder praktiserede barakbyggeri —, idet udvalget samtidig advarede såvel mod en ensretning af byggeriet, der udelukker særpræget og differentieret byggeri, som mod eventuelle tilbøjeligheder til overdimensioneret byggeri. Ud fra den betragtning, at udviklingen bør føre hen imod ikke for store sogne - så vidt muligt under bymæssige forhold af en normalstørrelse på ca. 10.000 beboere — fandt udvalget, at kirkeprojekterne burde udarbejdes i forhold hertil og således, at det normale stedlige højmessebehov lægges til grund ved beregningen af siddepladsernes antal. Et antal siddepladser på 250 å 300 anslog udvalget ville være passende i de fleste tilfælde.

Nærværende udvalg kan for sit vedkommende tilslutte sig de således skitserede normer for kirkebyggeri, men finder dog samtidig at burde pege på, at særlige forhold, f. eks. i henseende til kirkebygningens indpasning i den omgivende bebyggelse, i visse tilfælde vil kunne gøre det ønskeligt, at kirkebygningen får en noget mere anselig karakter. Med hensyn til ønskeligheden af, at der åbnes mulighed for at give menighedsråd og kirkekomiteer nærmere vejledning angående udformningen af planerne for opførelse af nye kirker henvises til bemærkningerne nedenfor under nr. 5.

»Omegnsudvalget« beskæftigede sig også med spørgsmålet om, hvorvidt finansieringsbestemmelserne for kirkebyggeri alene bør gælde med hensyn til opførelse af den egent-

lige kirke og hvad dertil traditionelt hører, eller om disse bestemmelser også burde gøres anvendelige på opførelse af sådanne dele af kirkebygningen, der indeholder mødelokaler m. v. til brug for det frivillige menighedsarbejde. Udvalget erindrede i denne forbindelse om, at en inddragelse af sådanne lokaliteter under finansieringsordningen for kirkebyggeri, hvorved man altså ville anerkende disse lokaler som en bestanddel af kirken, ville få konsekvenser med hensyn til disse bygningsdeles administration, opvarmning og rengøring, kirkens funktionærs medvirken og muligt også let medføre konsekvenser for forholdet til menighedshuse uden direkte tilknytning til kirken. For ikke at sinke udvalgets arbejde med en mere indgående behandling af dette spørgsmål indskrænkede udvalget sig til at henlede ministeriets opmærksomhed på disse forhold og på den økonomiske betydning for kirkebyggeriet, som en gennemførelse af ændrede principper på dette område ville kunne medføre.

Efter den af ministeriet fulgte praksis er der i den opførelsessum, som er lagt til grund ved beregningen af maksimum for lån til opførelse af nye kirker, fuldt ud medregnet udgifterne til kor, hovedskib, sideskibe (når de permanent står i forbindelse med hovedskibet), våbenhus, præsteværelse, dåbsværelse, kordegnekantor, konfirmandstuer, diverse boks-, arkiv-, rekvisit-, depot-, fyr- og brændselsrum, ligrum og toiletter samt klokketårn (også som fritstående campanile). Delvis (normalt halvt) er medregnet udgifterne til tilvejebringelse af lokaler (menighedssale og lignende), der ved foldedøre eller lignende kan sættes i forbindelse med hovedskibet og fungere som sideskibe, hvorimod der ellers er set bort fra udgifter til tilvejebringelse af menighedssale, studiekreds-, foredrags- og filmforevisningslokaler, mødelokaler for ungdomsorganisationer, hobbyrum etc.

I et af bestyrelsen for Det københavnske Kirkefond den 4. marts 1965 godkendt byggeprogram (bilag 16) er der med henblik på at gøre kirken til en »arbejdskirke«, der kan være i brug hele ugen, opført: Enkelte mindre lokaler til brug for menighedsrådsmøder, studiekredsarbejde, voksenundervisning m. m. Eventuel udnyttelse af kælderetage til ung-

domslokaler. Køkken i passende størrelse. Magasin til stole og borde.

Spørgsmålet om afholdelse af udgifterne til opførelse, drift og vedligeholdelse af menighedslokaler er berørt i en skrivelse til kirkeministeriet af 17. juni 1965 fra Menighedsrådsforeningen for København-Frederiksberg (bilag 13) og i en henvendelse til udvalget af 25. august 1965 fra medlem af kirkeministeriets strukturkommission, fru Ruth Kristiansen, Ortved pr. Ringsted (bilag 14). I disse henvendelser tages der til orde for, at udgifterne til tilvejebringelse m. v. af de til kirkerne knyttede menighedslokaler overtages af den kirkelige ligning. Spørgsmålet er endvidere på bredere basis taget op af strukturkommissionen, der med henblik på en nærmere undersøgelse af de nuværende frivillige, kirkelige organisationers placering og finansiering har nedsat et underudvalg (underudvalg IV), der ifølge det for udvalget udfærdigede kommissorium bl. a. også skal overveje spørgsmålet om, hvorvidt en ændring af det frivillige og udadgående kirkelige arbejdes placering" i folkekirkens struktur bør medføre en ændret finansiering af udenomslokalerne ved kirkebyggeri.

Nærværende udvalg har herefter ikke ment at burde fortsætte behandlingen af dette spørgsmål, ligesom man ejheller har ment at burde afvente udfaldet af de inden for strukturkommissionen stedfindende overvejelser.

Udvalget finder dog, at det allerede på indeværende tidspunkt — uden præjudice for strukturkommissionens arbejde - bør kunne anerkendes i praksis, at udgifterne til tilvejebringelse af et lokale med et efter de stedlige forhold passende antal siddepladser (under bymæssige forhold ca. 100-150 pladser) og dertil hørende køkken, beregnet til præsternes arbejde blandt unge og gamle i sognet, konfirmandforældre m. fl., kan medregnes i den opførelsessum, der lægges til grund ved beregningen af det beløb, der kan tilvejebringes gennem kirkeligningen til opførelse af en ny kirke, idet udvalget finder, at det omhandlede arbejde ikke kan betragtes som frivilligt kirkeligt arbejde, men efter nutidens forhold må anses for et ganske normalt led i præstens embedsgerning. Da det må antages ofte at ville blive mindre bekosteligt at lade et sådant lokale opføre som en

selvstændig bygning (af beskedne dimensioner) fremfor at lade det indgå i kirkebygningen, ser udvalget ingen anledning **til**, at der stilles krav om, at lokalet skal være beliggende i kirkebygningen eller være sammenbygget med denne. Såfremt lokalet indrettes i en selvstændig bygning, må det dog være en forudsætning, at denne er beliggende i kirkens umiddelbare nærhed. Det forudsættes endvidere, at sådant lokale vil kunne anvendes til afholdelse af menighedsrådsmøder, samt at det efter menighedsrådets bestemmelse vil kunne stilles til rådighed for grene af det frivillige kirkelige arbejde mod en passende betaling, som fastsættes i et af overtilsynet approberet regulativ.

Bestemmelserne i vedligeholdelseslovens § 2, stk. 2 (bilag 4) betragter udvalget som minimumskrav, og udvalget finder ikke, at tiden er inde til nu at skride til en revision af denne lovbestemmelse, men at dette naturligt bør finde sted i forbindelse med udarbejdelsen af et eventuelt forslag til en lov om opførelse af kirker, jfr. bemærkningerne foran under nr. 1.

Udvalget indstiller herefter:

at det indtil videre fortsat overlades til kirkeministeriet i hvert enkelt tilfælde at afgøre, hvilke bygningsdele og lokaliteter, der udgør bestanddele af en kirke, samt at man i praksis udover de lokaliteter, der hidtil er henregnet som hørende til en kirke, medregner et efter stedets forhold passende lokale med tilhørende køkken, beregnet til præsternes arbejde blandt unge og gamle i sognet, konfirmandforældre m. fl., uanset om lokalet indgår i eller er sammenbygget med kirkebygningen, når det dog er beliggende i dennes umiddelbare nærhed.

4. Nye kirkers placering

Fremskaffelse af en egnet byggegrund udgør et meget betydningsfuldt led i forberedelserne til opførelse af en ny kirke, særlig fordi den rette placering af kirken er forudsætningen for, at det sogn eller distrikt, som kirken skal betjene, kan afgrænses på en naturlig måde - uden at eventuelle senere sogneudskillelser hindres eller vanskeliggøres. Hertil kommer de krav i henseende til størrelse, form, tilkørselsforhold, parkeringsmu-

ligheder m. m., der iøvrigt må stilles til en kirkegrund. Skal kirken betjene et område med hastigt voksende bebyggelse er det derfor påkrævet, at der i tide drages omsorg for, at et passende areal udlægges som byggegrund for den kommende kirke, inden der er disponeret over de til dette formål bedst egnede grunde. Dette forudsætter, at man fra lokal kirkelig side opmærksomt følger befolkningsudviklingen og bebyggelsesplanerne, i hvilken henseende det er af afgørende betydning, at der på det tidligst mulige tidspunkt etableres kontakt mellem de lokale kirkelige instanser og de myndigheder, der er ansvarlige for udarbejdelsen af byudviklingsplaner og dispositionsplaner, jfr. herved de af indenrigs- og boligministeriet samt kirkeministeriet udsendte cirkulærer af 10. marts 1951 henholdsvis til kommunalbestyrelserne og stiftsøvrighederne vedrørende placeringen i byplaner af kirker og kirkegårde (bilag 7 og 8). Ligeledes er det af betydning, at der - også fra kirkelig side - udfoldes bestræbelser for at sikre, at bebyggelsen omkring kirkerne bliver så harmonisk som muligt, jfr. kirkeministeriets cirkulære af 26. januar 1949 til stiftsøvrighederne angående fredning af kirkernes omgivelser (bilag 6).

Udvalget har gjort sig bekendt med en af provst J. Exner, Mariager, til kirkeministeriet afgivet redegørelse af 23. februar 1965 vedrørende de problemer af kirkelig art, som er forbundet med landsoggenes overgang til bymæssig bebyggelse (bilag 9). Da disse problemer, som forøvrigt falder uden for udvalgets kommissorium, er optaget til overvejelse i kirkeministeriets strukturkommission, hvis underudvalg I skal beskæftige sig med spørgsmål angående den fremtidige sognestruktur, hvorunder indgår en undersøgelse af arbejdsprocessen ved udarbejdelsen af byplaner og eventuelt udarbejdelse af forslag til de kirkelige interessers varetagelse i denne sammenhæng, har nærværende udvalg ikke ment at burde beskæftige sig yderligere hermed.

Et enkelt detailspørgsmål i denne sammenhæng har udvalget dog ment at burde henvende opmærksomheden på, idet udvalget finder, at der er behov for, at der gives menighedsråd og kirkekomiteer vejledning om, hvorledes der vil være at forholde med hensyn til tilvejebringelse af sikkerhed for, at

der ikke uden menighedsrådets (kirkekommiteens) medvirkning senere træffes ændrede dispositioner vedrørende en i en dispositionsplan afsat kirkegrund, til hvilken ejendomsretten ikke er overgået til vedkommende menighedsråd (kirkekomite).

Udvalget har herved haft for øje, at det i flere tilfælde er forekommet, at en kommunalbestyrelse ensidigt har truffet ændret bestemmelse angående anvendelsen af en i en dispositionsplan afsat kirkegrund. Herved er vedkommende menighedsråd eller kirkekomite blevet sat i en vanskelig situation, dels fordi en ændret placering af kirken kan gribe afgørende ind i planerne såvel for kirkebygningens udformning som for en påtænkt sogneudskillelse, dels fordi det ofte har vist sig at frembyde vanskelighed på et sådant senere tidspunkt at fremskaffe en anden egnet kirkegrund.

At en sådan situation indtræffer vil ganske vist kunne forebygges ved, at menighedsrådet (kirkekomiteen) erhverver ejendomsret til grunden. Da dette imidlertid vil medføre, at det - muligt i en længere år-række - vil påhvile menighedsrådet (komiteen) at udrede skatter og afgifter af grunden samt udgifter til dennes renholdelse m. v., anser udvalget det for ønskeligt, om der kunne gives anvisning på andre fremgangsmåder til sikring af, at de kirkelige instansers interesse i fastholdelse af en i en dispositionsplan fastlagt placering af en ny kirke tilgodeses ved eventuelle senere ændringer af planen. Udvalget tænker sig muligheden af, at der i dette øjemed tinglyses en forkøbsret for menighedsrådet (kirkekomiteen) på grunden eller eventuelt pålægges denne en servitut om, at grunden alene kan anvendes til opførelse af en kirke, med påtaleret for menighedsrådet (kirkekomiteen). Udvalget har herved ikke overset, at en ændring af en dispositionsplan kan være så omfattende, f. eks. hvis et område, der var udlagt til beboelseskvarter, i stedet udlægges til industriområde, at spørgsmålet om placeringen af en påtænkt kirke i området må tages op påny, men udvalget går ud fra, at det i sådanne tilfælde må være en selvfølge, at dispositionsplanen i sin helhed tages op til fornyet forhandling med de kirkelige instanser, ligesom det iøvrigt også burde være det ved mindre indgribende ændringer af planen og

særligt, når disse berører selve den grund, der er udset som byggegrund for en kirke.

Udvalget henstiller herefter:
at kirkeministeriets strukturkommission anmodes om under sine overvejelser at inddrage spørgsmålet om veje og midler til sikring af, at de kirkelige interesser tilgodeses ved ændringer af en dispositionsplan for så vidt angår en af planen omfattet kirkegrund, hvortil ejendomsretten ikke er overgået til vedkommende menighedsråd (kirkekomite).

5. Konsulentordning

Som det fremgår af det foran anførte, jfr. bemærkningerne under nr. 1, 3 og 4, finder udvalget, at det er påkrævet, at der under en eller anden form skabes udveje for, at der kan gives menighedsråd og kirkekomiteer fornøden støtte og vejledning, særlig med hensyn til byggeprogrammernes udformning og byggesagernes gennemførelse, herunder også med hensyn til de med gennemførelse af et større byggeforetagende forbundne praktiske spørgsmål, som menighedsråd og kirkekomiteer som regel ikke vil have noget forhåndskendskab til. Denne støttende og vejledende virksomhed ved byggesagernes forberedelse og gennemførelse har siden 1890 været en del af Det københavnske Kirkefonds arbejde.

Under forhandlingerne om dette emne har følgende muligheder været drøftet:

- a) Oprettelse af et byggedirektorat under kirkeministeriet.
- b) Nedsættelse af et sagkyndigt, rådgivende udvalg.

Hjemmel for etablering af et sådant udvalg tænkes tilvejebragt ved indføjelse af en sålydende bestemmelse i bestyrelseslovens § 18:

»Til at yde vejledning ved forberedelse og udformning af kirkeprojekter og afgive indstilling til ministeriet om den rækkefølge, hvori foreliggende projekter bør komme til udførelse, nedsættes der et rådgivende udvalg på 3 medlemmer, der beskikkes af kirkeministeren for et tidsrum af 4 år. De med udvalgets virksomhed forbundne udgifter afholdes af statskassen.«

Udvalget tænkes f. eks. sammensat af en arkitekt, en byplansagkyndig og en gejstlig.

Under forhandlingerne er der fremsat forslag om, at udvalget suppleres med 2 biskopper samt eventuelt tillige med en af de kgl. bygningsinspektører, i hvilket sidste fald det var tanken, at den sædvanlige forelæggelse af skitseforslag for vedkommende bygningsinspektør skulle bortfalde. Endvidere er det foreslået, at der til udvalget skulle knyttes 1 eller 2 sekretærer (konsulenter), som kunne være til rådighed i marken.

c) Oprettelse af en honorarlønnet stilling under kirkeministeriet som konsulent i sager angående opførelse af nye kirker.

Da området ikke findes at kunne bære oprettelsen af et direktorat, og da der i udvalget råder betydelig tvivl såvel med hensyn til den nærmere afgrænsning af det foreslåede tre-mandsudvalgs funktioner som med hensyn til mulighederne for at formå kvalificerede personer, der i forvejen har fuld beskæftigelse, til at påtage sig det antagelig ret byrdefulde hverv som medlem af et sådant permanent udvalg, anser udvalget etableringen af en konsulentordning gennem ansættelse af en honorarlønnet konsulent for en acceptabel løsning, der indebærer mulighed for en successiv opbygning af et rådgivningsorgan, såfremt der skulle vise sig behov for en mere omfattende bistands- og rådgivningsvirksomhed.

Det er udvalgets tanke, at den pågældendes virksomhed især skal omfatte bistand på byggesagens forberedende stadier med særligt henblik på byggeprogrammernes udformning, idet det herved forudsættes, at den rådgivende virksomhed fortrinsvis skal omfatte vejledning med hensyn til byggesagens praktiske tilrettelæggelse og kirkebygningens funktionelle indretning, men ikke bedømmelse af foreliggende skitseprojekters arkitektoniske og æstetiske værdi, der som hidtil må være overladt til de kgl. bygningsinspektører. Det er derhos tanken, at konsulenten skal kunne yde sådan vejledning under forhandlinger på stedet med vedkommende menighedsråd eller komite. Herudover er det tanken, at der skriftligt eller telefonisk hos konsulenten skal kunne indhentes råd og vejledning under byggesagens videre forløb med hensyn til praktiske administrationsspørgsmål.

Udvalget finder, at der foreligger grundlag for at antage, at en sådan konsulentvirk-

somhed dels vil kunne bidrage til, at unødvendige projekteringsomkostninger undgås, dels vil kunne medvirke til en gavnlig aflastning af de approberende myndigheders arbejde med kirkeprojekterne.

Det forudsættes, at der af kirkeministeriet udfærdiges en instruks for konsulentens virksomhed, og at ministeriet i form af et cirkulære til stiftsøvrighederne eller på anden egnet måde træffer foranstaltning til, at menighedsråd og kirkekomiteer, der står for at skulle udarbejde forslag til opførelse af nye kirker, opfordres til at søge kontakt med konsulenten på et tidligt stadium af forberedelserne.

Udvalget går ud fra, at den, der ansættes i stillingen, dersom vedkommende er arkitekt, bør afstå fra selv at påtage sig at projektere nye kirker samt fra enhver økonomisk forbindelse med enkeltmand eller firmaer, der påtager sig sådant arbejde, så længe ansættelsen vedvarer og i et vist årsmål derefter.

Udvalget indstiller herefter:

at der oprettes en honorarlønnet stilling under kirkeministeriet som konsulent i sager angående opførelse af nye kirker.

6. Byggekvoten

Det københavnske Kirkefond, der efter kirkeministeriets anmodning siden 1952 har udstrakt sit arbejdsområde til at omfatte hele Storkøbenhavn (d. v. s. Københavns kommune og de 22 omegnskommuner), har i sin årsberetning for 1965 opgjort antallet af aktuelle kirkeopgaver inden for dette område til 28 og har herudover påpeget en række kirkeopgaver, som vil blive aktuelle inden for de nærmeste år (bilag 17). En tilsvarende ajourført opgørelse for det øvrige land foreligger ikke, men efter et forsigtigt skøn på grundlag af tidligere foretagne undersøgelser er der grund til at antage, at det her vil dreje sig om 20-30 kirkeopgaver.

Stillet heroverfor og i betragtning af, at udgifterne til opførelse af en kirke af normal størrelse med de nugældende byggepriser sædvanligvis vil overstige 1 mill. kr., må udvalget finde, at den byggekvote - for finansåret 1965/66 4 mill. kr. - der er afsat til anlægsarbejder under kirkeministeriet er klart

utilstrækkelig, særlig når henses til, at også igangsætningstilladelser til arbejder vedrørende ombygning og udvidelse af bestående kirker skal afskrives på denne kvote.

Under disse omstændigheder finder udvalget, at det vil være særdeles velbegrunder, at der af kirkeministeriet tages skridt til at søge fastsat ændrede normer for denne byggekvotes beregning, idet udvalget i denne sammenhæng særlig finder anledning til at pege på:

- a) at der bør fastsættes en særskilt byggekvote for arbejder bestående i ombygning og udvidelse af eksisterende kirker,
- b) at byggeknoten til opførelse af nye kirker bør forhøjes meget væsentligt, samt
- c) at der bør åbnes adgang til, at igangsætningstilladelse meddeles uden for byggeknoten i tilfælde, hvor en ny kirke, der

indgår som led i og skal betjene et nyt stort samlet beboelsesområde, agtes opført samtidig med den øvrige bebyggelse inden for dette område.

Særlig hvad dette sidste punkt angår finder udvalget anledning til at understrege betydningen af, at der i sådanne tilfælde ikke finder nogen udskydelse af kirkebyggeriet sted, hvilket efter udvalgets faste overbevisning både på kortere og længere sigt vil betyde en afgørende svækkelse af folkekirkens stilling.

Udvalget indstiller herefter:

at der tages skridt til ændret fastsættelse af byggeknoten til anlægsarbejder under kirkeministeriet efter de af udvalget skitserede retningslinier.

BILAG

BILAGSFORTEGNELSE

Bilag 1.	Uddrag af lov nr. 103 af 8. maj 1908 om sognekirkers udvidelse.	33
Bilag 2.	Uddrag af lov nr. 280 af 30. juni 1922 om menighedsråd.	34
Bilag 3.	Uddrag af lov nr. 281 af 30. juni 1922 om kirkers bestyrelse m. m.	35
Bilag 4.	Uddrag af lov nr. 282 af 30. juni 1922 om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. . .	36
Bilag 5.	Lov nr. 111 af 15. april 1964 om optagelse af lån til opførelse af en ny kirke i Gladsaxe sogn.	37
Bilag 6.	Kirkeministeriets cirkulære af 26. januar 1949 til stiftsøvrighederne angående fredning af kirkernes omgivelser.	38
Bilag 7.	Indenrigs- og boligministeriets cirkulære af 10. marts 1951 til samtlige kommunalbestyrelser vedrørende placeringen i byplaner af kirker og kirkegårde.	39
Bilag 8.	Kirkeministeriets cirkulære af 10. marts 1951 til stiftsøvrighederne om placeringen i byplaner af kirker og kirkegårde.	40
Bilag 9.	Uddrag af skrivelse af 23. februar 1965 fra provst J. Exner, Mariager, til kirkeministeriet om problemer af kirkelig art i forbindelse med landsognenes overgang til bymæssig bebyggelse.	41
Bilag 10.	Skrivelse af 12. marts 1965 fra Kungl. Utrikes Departementet, Stockholm, angående de i Sverige gældende bestemmelser om finansiering af kirkebyggeri.	44
Bilag 11.	Skrivelse af 18. juni 1965 fra Det Kongelige Kirke- og Undervisningsdepartement, Oslo, angående de i Norge gældende bestemmelser om finansiering af kirkebyggeri.	46
Bilag 12.	Skrivelse af 6. juni 1964 fra Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer til kirkeministeriet om ændring af de gældende regler for opførelse og finansiering af nyt kirkebyggeri	47
Bilag 13.	Skrivelse af 17. juni 1965 fra Menighedsrådsforeningen for København-Frederiksberg til kirkeministeriet om opførelse, drift og vedligeholdelse af menighedslokaler.	48
Bilag 14.	Skrivelse af 25. august 1965 fra medlem af kirkeministeriets strukturkommission, fru Ruth Kristiansen, Ortved, pr. Ringsted, til udvalget om tilvejebringelse af lokaler til det frie kirkelige arbejde i forbindelse med opførelse af nye kirker.	49
Bilag 15.	Oversigt over finansiering af de siden lovændringen af 1956 opførte kirker inden for det storkøbenhavnske område.	50
Bilag 16.	Forslag til »Godkendt Byggeprogram«.	51
Bilag 17.	Kirkeopgaver i det storkøbenhavnske område (uddrag af Det københavnske Kirkefonds Årbog 1965).	52
Bilag 18.	Forslag til lov om ændring i lov om kirkers bestyrelse m. m. samt bemærkninger til forslaget	56

Uddrag af lov nr. 103 af 8. maj 1908 om sognekirkers udvidelse

§ 1. Når der 3 år i træk foreligger for provstesyndet erklæringer fra et menighedsråd om, at det har vist sig, at sognekirken ikke er rummelig nok til at afgive tilstrækkelig plads for kirkegængere fra sognet på de almindelige søndage, kan syndet udsætte kirken til udvidelse.

§ 2. Når endelig synsudsættelse om en kirkes udvidelse foreligger, indsender syndet gennem biskoppen en udskrift af, hvad der herom er tilført synsprotokollen, til ministeriet, der uden udgift for kirken tilvejebringer en anvisning af måden, hvorpå udvidelsen bør finde sted, tilligemed et foreløbigt overslag over, hvad omkostningerne herved kunne antages at ville andrage.

Arbejdet må ikke komme til udførelse, forinden planen er godkendt af ministeriet.

§ 3. Forpligtelsen til at udvide en kirke, der ejer sig selv, påhviler menigheden og statskassen, for så vidt kirken ikke selv er i stand til at bekoste udvidelsen (jfr. § 4).

§ 4. Til udvidelse af kirker, der eje sig selv, og som ikke ere i stand til selv at bekoste udvidelsen, uden at deres midler derved blive utilstrækkelige til at afholde de nødvendige udgifter ved kirkernes fremtidige vedligeholdelse og drift, udreder statskassen det manglende beløb, for så vidt dette ikke overstiger halvdelen af udgifterne efter den af ministeriet godkendte plan. Resten af udgiften kan, om fornødent, lignedes på menigheden.

Såfremt det findes hensigtsmæssigt i stedet for at udvide den gamle kirke at opføre en helt: ny sognekirke eller en filialkirke, og der i den anledning ønskes et større bidrag hertil fra statskassen end, hvad halvdelen af udgiften efter det i henhold til § 2 udarbejdede foreløbige overslag ville udgøre, må fornøden bevilling hertil søges på finanslo-

^{f)} Se bestyrelsesloven, som ændret ved lov nr. 50 af 16. marts 1956, 8 12.

Uddrag af lov nr. 280 af 30. juni 1922 om menighedsråd, således som denne lov er ændret, senest ved lov nr. 113 af 15. april 1964

§ 14

Stk. 2. Forinden et valgt medlem første gang tager sæde i et menighedsråd, afgiver han i et menighedsrådsmøde en skriftlig erklæring på ære og samvittighed om at ville udføre det ham betroede hverv i troskab mod den danske evangelisk-lutherske folkekirke, så at den kan byde gode vilkår for den kristne menigheds liv og vækst.

§ 18. Menighedsrådet varetager menighedsråds kredensens tarv efter de derom gældende bestemmelser.

26, stk. 1. Menighedsrådet har ret til,

også uden at anledning dertil er givet det fra de kirkelige myndigheders side, at tage sager og forhold, der vedrører sognemenigheden, under overvejelse og henvende sig derom til biskoppen eller ministeriet.

34

Stk. 2. Hvor en sognekirke eller sognedistrikts- eller filialkirke helt eller væsentligt er opført ved tilskud fra private, har den privatmand, det udvalg eller den forening, på hvis foranstaltning kirken er opført, indstillingsret til præsteembederne ved kirken første gang, de skal besættes. Indstillingen kan ske uden opslag af embedet.

Uddrag af lov nr. 281 af 30. juni 1922 om kirkers bestyrelse m. m.,
således som denne lov er ændret, senest ved lov nr. 50 af 16. marts 1956

§ 12, stk. 1. En kirkebygning og dens grund kan ikke uden ministeriets samtykke behæftes med gæld.

Stk. 4. Af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter vil indtil halvdelen af den del af udgifterne, som ikke kan opnås dækket gennem tilskud af statskassen, med ministeriets tilladelse kunne dækkes ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning, såfremt menighedsrådet for det sogn (menighedsrådsdistrikt), hvor den nye kirke opføres, fremsætter forslag herom. Dersom renter og afdrag vedrørende et sådant lån forfalder til udbetaling, inden den nye kirke overgår til selvstændig administration, udredes udgiften af vedkommende sognekirkes (distriktskirkes) budget.

Stk. 5. Hvor forholdene i det enkelte tilfælde taler for det, kan statskassen overtage garantien for udredelsen af renter og afdrag vedrørende de i stk. 4 omtalte lån i henhold til tilsagn, der afgives efter stedfunden forhandling mellem kirkeministeren og finansministeren.

§ 18. Ansøgning om opførelse af nye sognekirker, distrikts- eller filialkirker indsendes til ministeriet gennem menighedsrådet og overtilsynet. Forinden kirkens indvielse skal det være godtgjort for ministeriet, at samtlige med dens opførelse forbundne udgifter, herunder også udgifter til anskaffelse af det fornødne inventar, er dækket.

Uddrag af lov nr. 282 af 30. juni 1922 om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v., således som denne lov er ændret, senest ved lov nr. 93 af 31. marts 1965

§ 2, stk. 1. Forinden arbejdet på opførelsen af en til sognekirke, distrikts- eller filialkirke bestemt bygning påbegyndes, skal byggepladsen og tegningerne med tilhørende beskrivelse være godkendt af kirkeministeriet. Tegningerne med tilhørende beskrivelse skal opbevares i kirkens arkiv, medens genparter afgives til den kongelige bygningsinspektør og provstiudvalget.

Stk. 2. Enhver ny kirke bør som regel forsynes med et våbenhus eller andet passende forrum, med et opholdssted for præsten og så vidt muligt med et sakristi. Den bør derhos være forsynet med mindst een reservedør. Hvor ikke særlige hindringer stiller sig i vejen derfor, bør koret være i kirkens østende, tårnet i dens vestende.

Stk. 3. Endvidere må forslag til kirkens opvarmning og belysning samt forsyning med harmonium eller orgel, ledsaget af de fornødne tegninger og beskrivelser, forelægges ministeriet til godkendelse samtidig med indsendelsen af forslaget til selve kirken.

§ 3. Forinden en nyopført kirke indvies til at tages i brug, skal der afholdes et afleveringssyn over bygningen med tilbehør og den til kirken muligt udlagte kirkegård. Ved dette syn, der foretages af provsten i forbindelse med en af ministeriet tilforordnet mand med særlig arkitektonisk sagkundskab, skal det ikke blot påses, at kirken er forsynet med alt til gudstjenestens afholdelse og de kirkelige handlingers udførelse fornødent, og at kirkegården er anlagt og indrettet overensstemmende med bestemmelserne i denne lov, men også, at kirken er opført i overensstemmelse med de godkendte tegninger med tilhørende beskrivelse og iøvrigt opfylder de fordringer, der bør stilles i henseende til forsvarlig byggemåde, orden, sømmelighed og hygge. Til dette afleveringssyn skal foruden den, der har forestået kirkens opførelse og det i stk. 1*) nævnte tilsyn, menighedsrådet indvarsles, og synets afgørelser kan af disse indankes for ministeriet.

*) § 3, stk. 1, bortfaldt ved lovens ændring i 1947.

Lov nr. 111 af 15. april 1964 om optagelse af lån til opførelse af en ny kirke
i Gladsakse sogn

Udgifterne ved opførelse af en ny kirke i Gladsakse sogn (Lunde-Hyldegård kvartaret) skal uanset bestemmelsen i § 12, stk. 4, i lov om kirkers bestyrelse m.m., som affattet ved lov nr. 50 af 16. marts 1956, kunne dækkes fuldt ud ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning,

Kirkeministeriets cirkulære af 26. januar 1949 til stiftsøvrighederne
angående fredning af kirkernes omgivelser

Efter at bestyrelsen af kirkerne i det langt overvejende antal tilfælde er overgået til menighedsrådene, er der fra rådernes side gennemgående vist stor interesse for kirkernes vedligeholdelsesstand, og store beløb er både gennem den kirkelige ligning og ad frivillighedens vej anvendt på kirkernes istandsættelse, ligesom staten på de årlige finanslove har ydet betydelige tilskud dertil, navnlig når det gælder vore gamle kirker fra middelalderen. Derimod har man ikke hidtil vist en tilsvarende omhu for at våge over, at kirkernes og kirkegårdenes omgivelser fremtræder så smukt og værdigt som muligt, og skæmmende bebyggelser som sprøjtehuse, transformatorstationer, garager, hønsehuse og skure, undertiden også beboelseshuse, er i adskillige tilfælde anbragt så tæt op imod kirkerne, at store skønhedsværdier derved er gået tabt.

I erkendelsen af, at dette uheldige forhold så vidt gørligt bør ændres, har statsministeriet og kirkeministeriet fundet det påkrævet, at man nu over hele landet søger de nærmest op imod kirkerne og kirkegårdene liggende ubebyggede arealer fredet i større el-

ler mindre omfang ved frivillig overenskomst uden erstatningskrav fra de pågældende lodsejere, således at kirkerne i så stort omfang som muligt for fremtiden bliver sikret mod en skæmmende og altfor nærgående bebyggelse.

Til gennemførelse af dette formål har statsministeriet og kirkeministeriet bemyndiget provst for Nørhald m. fl. herreders provsti J. Exner, Hald, der indenfor sit eget provsti har gennemført et omfattende fredningsarbejde for kirkerne, om at organisere sådanne fredningsbestræbelser og søge dem gennemført over hele landet i samråd med vedkommende fredningsdommere, provster, præster og menighedsråd.

Med henvisning hertil skal kirkeministeriet herved anmode de kirkelige myndigheder om at ville yde provst Exner al fornøden støtte i det ommeldte fredningsarbejde, som agtes påbegyndt snarest til sikring af kirkernes og kirkegårdenes omgivelser.

Det fornødne antal eksemplarer af nærværende cirkulære vedlægges til omdeling blandt provstiudvalgene, menighedsrådene og ejerne af de ikke-selvejende kirker.

Indenrigs- og boligministeriets cirkulære at 10. marts 1951 til samtlige kommunalbestyrelser vedrørende placeringen i byplaner af kirker og kirkegårde

Efter forhandling med kirkeministeriet anmoder indenrigs- og boligministeriet om, at kommunalbestyrelserne, hvor de i medfør af § 2, stk. 2, nr. 4, i byplanloven (lovbekendtgørelse nr. 242 af 30. april 1949) fastlægger placeringen af nye kirker og nye kirkegårde eller udvidelse af eksisterende kirkegårde, træder i forbindelse med de kirkelige myndigheder, således at disse kan få mulighed for at varetage de kirkelige interesser.

Forsåvidt den samlede bylan for en by udfærdiges som en *dispositionsplan*, er det - for at opnå indenrigs- og boligministeriets godkendelse — ikke nødvendigt, at der træffes endelige detaljerede aftaler mellem kommunalbestyrelserne og de kirkelige myndigheder, men det vil for disse planers vedkommende være tilstrækkeligt, om kommunalbestyrelserne foreløbig gennem forhandling med vedkommende provst og menighedsråd opnår enighed om hovedsynspunkterne med hensyn til placeringen. Oplysning herom udbedes ved indsendelsen af forslagene til dispositionsplanerne til indenrigs- og boligministeriet. Det er imidlertid kirkeministeriet, der skal godkende placeringen af kirker og kirkegårde, når disse - med tiden - skal tilvejebringes. Såfremt en kommunalbestyrelse derfor allerede ved dispositionsplanforslagets udarbejdelse ønsker at sikre sig kirkeministeriets tilslutning til en påtænkt placering, hvilket i flere tilfælde kan være praktisk, bør kommunalbestyrelsen rette henvendelse til kirkeministeriet gennem provsten og menighedsrådet om en sådan godkendelse.

Hvis bestemmelserne om placeringen af nye kirker og kirkegårde eller udvidelsen af eksisterende kirkegårde søges optaget i en *byplanvedtægt*, vil det i alle tilfælde være nødvendigt, at kommunalbestyrelsen gennem provsten og menighedsrådet indhenter kirkeministeriets tilslutning til forslaget. Det må dokumenteres ved indsendelsen af forslaget til byplanvedtægten til indenrigs- og boligministeriets godkendelse, at kirkeministeriet har meddelt sin tilslutning, eller oplyses, at sagen er forelagt kirkeministeriet.

Ved ikke-selvejende kirker bør der, hvad enten det gælder en dispositionsplan eller byplanvedtægt, også forhandles med en repræsentant for kirkeejeren, når det drejer sig om udvidelse eller nyanlæg af kirkegårde ved disse kirker.

Kan der i de ovennævnte tilfælde ikke opnås enighed mellem kommunalbestyrelsen og de kirkelige myndigheder, må kommunalbestyrelsen rette henvendelse til indenrigs- og boligministeriet, der derefter vil forhandle om sagen med kirkeministeriet.

Man skal iøvrigt henlede opmærksomheden på, at der såvidt muligt også bør drages omsorg for, at bebyggelsen omkring kirkerne og kirkegårdene bliver så harmonisk som muligt og henviser i så henseende til kirkeministeriets vedlagte cirkulære nr. 14 af 26. januar 1949 til stiftsøvrighederne angående fredning af kirkernes omgivelser.

Kirkeministeriets cirkulære af 10. marts 1951 til stiftsøvrighederne
om placeringen i byplaner af kirker og kirkegårde

Efter forhandling med indenrigs- og boligministeriet skal kirkeministeriet anmode hr. stiftamtmanden og Deres Højærværdighed om at ville tilstille menighedsrådene i købstæderne og i de kommuner indenfor det Dem betroede stift, hvor der, jfr. vedlagte fortegnelse, findes samlede bebyggelser med mere end 1.000 indbyggere, det medfølgende cirkulære af 10. marts 1951 fra indenrigs- og boligministeriet vedrørende placeringen i byplaner af kirker og kirkegårde.

I tilslutning hertil skal kirkeministeriet anmode de pågældende menighedsråd om, hvor der påtænkes opførelse af nye kirker,

anlæg af nye kirkegårde eller udvidelse af bestående kirkegårde, i tide at træde i forbindelse med de kommunale myndigheder til gensidig orientering, for at der kan opnås den bedst mulige løsning af de foreliggende problemer.

Forsåvidt der i forbindelse med de her omhandlede sager vedrørende kirker og kirkegårde tillige foreligger spørgsmål om *fredning* af disses omgivelser, henvises til kirkeministeriets cirkulære af 26. januar 1949 om fredning af kirkers og kirkegårdes omgivel-

Uddrag af skrivelse af 23. februar 1965 fra provsf J. Exner, Mariager,
 fil kirkeminisferief om problemer af kirkelig art
 i forbindelse med landsogdenes overgang til bymæssig bebyggelse

Landsogdenes overgang til bymæssig bebyggelse betyder store strukturelle problemer af *kirkelig* art også med hensyn til dispositionsplanerne (byudviklingsplanerne), hvis udarbejdelse imidlertid ikke beror hos de kirkelige instanser, men hos de byplanlæggende myndigheder. Dette gælder således bl. a.

I. *Sogdenes påregnede størrelse.*

II. *Nye kirker.*

III. *Nye kirkegarde.*

I det følgende er det ikke min hensigt at give en anvisning på, hvorledes de forskellige herhenhørende spørgsmål skal løses lokalt og konkret, idet dette selvsagt må bero på de stedlige forhold og være et resultat af forudgående drøftelser mellem de byplanlæggende myndigheder og de kirkelige instanser. Derimod anser jeg det for rigtigt og nødvendigt og ud fra mine erfaringer at pege på en række aktuelle spørgsmål, der må tages en *fælles* stilling til, inden planerne endeligt kan approberes.

Jeg nævner dem her med nogle kommentarer af principiel art til nærmere belysning af problemernes egenart, når der i enkeltheder skal forhandles om byudviklingsplaner og dispositionsplaner.

A

Ad I. *Sogdenes størrelse — sognegrænser.*

Sognets grænser må bero på følgende faktorer:

1. det anslåede befolkningstal,
2. selve bebyggelsens art samt
3. stedets topografi.

Det københavnske Kirkefonds i sin tid gode og rimelige løsning på sogneproblemerne: sogne på ca. 10.000 indbyggere med

to præster, må formentlig opgives som rettesnor i en bymæssig udvikling, såfremt der skal ydes en blot nogenlunde forsvarlig kirkelig betjening ud fra tidens krav til en øget kirkelig indsats. (Personlig må jeg således mene, at i bymæssig bebyggelse bør sognet ikke være større end ca. 6-7.000 indbyggere til 2 præster + 1 sognemedhjælper).

De særlige problemer, der knytter sig til højhusene og de meget store og høje karreer, bør også indgå i overvejelserne.

Der bør altid være et rimeligt forhold mellem sognets udstrækning og antal af beboere i sognet (bebyggelsens art) af hensyn til præstens (præsternes) arbejdsmuligheder.

Topografiens betydning for naturlige sognegrænser må ikke overses. Herunder må der også tages hensyn til planlægningen af motorveje, banelinier m. m.

Ad II. *Nye kirker.*

1. Først: *hvad med den gamle landsbykirke?*

Den gamle kirke vil sædvanligvis være for lille til det øgede befolkningstal. En udvidelse af kirken må *principielt* frarådes som den rette løsning, idet udvidelsen meget let vil ødelægge den gamle kirkes karakteristiske arkitektur og derved være et voldeligt indgreb i en kirkelig og arkæologisk arv. Den gamle kirke vil derimod med fordel kunne anvendes til særlige gudstjenester og mindre kirkelige handlinger. Derfor må en *ny* kirke være den principielt rette løsning tilpasset efter beboernes antal og kirkelige tarv.

2. Her melder sig nu spørgsmålet om *kirkenes størrelse*. Det gælder *antallet af siddepladser*, der ikke må beregnes efter det sædvanlige antal af kirkegængere (meget afhængig af præstens person), men efter hvad kirken bør kunne rumme ved høj-

tiderne og større kirkelige handlinger. (Et forhold analogt til dette er bygningen af de nye moderne forsamlingshuse).

Hvad kirkens størrelse og tarv iøvrigt angår, må der selvsagt også tages hensyn til de lokaler, der er brug for i kirkens differentierede arbejde. Det gælder altså de forskellige arter af menighedslokaler m. m.

3. *Arealet, som kirken skal ligge på*, må ikke beregnes for lille. Der skal ikke blot tages hensyn til selve kirkens størrelse med de nødvendige menighedslokaler, men også til bygning af en eventuel ny præstebolig - et meget vigtigt problem for de skiftende præster i boligmanglens tid - samt til en passende stor parkeringsplads beregnet til brug for dem, der søger kirken.

En almindelig parkeringsplads til offentlig brug må normalt frarådes af hensyn til støjen fra startende biler, der kan virke meget generende for gudstjenesten og de kirkelige handlinger, medmindre kirken er støjisoleret på betryggende måde. Lægges kirken ved et torv med parkeringsplads fælles med den øvrige parkering, er det støjisolerende moment af største betydning. Problemet vil i nogle tilfælde kunne løses ved en delvis tilbagetrækning af kirken.

4. Hermed er vi kommet ind på spørgsmålet om *kirkens placering i bebyggelsesplanen (dispositionsplanen)*. Det synspunkt har gjort sig gældende, at kirken bør placeres i sognets yderkant - modsat rådhus, bibliotek o.lign. - eftersom de mindst benyttede bygninger, såsom f. eks. kirken, bedre kunne placeres længere borte fra byens centrum af hensyn til de dyre byggegrunde.

Dette synspunkt må imidlertid nu anses for at være antikveret. Også kirken er en brugsgenstand i folkets liv, og den bør derfor placeres således, at de fleste i sognet har den kortest mulige vej til kirken.

5. *Bebyggelsen omkring kirken* er desværre et ofte meget overset problem. For hele bybilledets skyld bør - fra første færd - harmoni mellem kirkebygningen og den øvrige bebyggelse tilstræbes ved forhandling med de ansvarlige bygherrer og arkitekter. Her kommer *byplanvedtægten* ind i billedet.

Ad III. *Nye kirkegårde.*

1. *Kirkegårdens størrelse.* Hvor kremation ikke betyder noget nævneværdigt, bør man normalt regne med ca. 1 td. land pr. 1.000 indbyggere i sognet. Af praktiske og æstetiske hensyn må kirkegårdsarealet ikke beregnes for knebent, hvilket ofte har været tilfældet. Dette har medført, at assistenskirkegårde måtte anlægges på mindre egnede steder - en dyr og dårlig foranstaltning. Heller ikke hvor kremation er ved at vinde indpas, bør man beregne kirkegårdsarealet for knebent, idet der må tages hensyn til følgende:

- a. mange, der bruger kremation, ønsker ofte, at urnen skal nedsættes i et gravsted på størrelse med et gravsted til kistebegravelse,
- b. mange ønsker endvidere, at deres gravsted skal ligge fredet i mere end een fredningsperiode.

2. *Kirkegårdens placering.* Her melder sig spørgsmålet om *sognekirkegård* eller *centralkirkegård*. En sognekirkegård placeret ved sognekirken må fremdeles anses for ganske naturligt i overensstemmelse med den gamle kirkelige tradition - jfr. benævnelsen »kirkegård«. Dette vil i mange tilfælde være muligt også i sogne med bymæssig bebyggelse og må *principielt* foretrakkes af følgende grunde:

- a. En sognekirkegård kan være med til at skabe en værdifuld sognebevidsthed og fællesskabsfølelse.
- b. Hvor kirken er organisk samhørende med kirkegården, kan et begravelleskapel undgås - altså en økonomisk fordel.
- c. Sognekirkegården er overskuelig og let at orientere sig på.
- d. Dertil kommer, at mange mindre sognekirkegårde kan skabe naturlige grønne områder og »åndehuller« af passende størrelse i de store byer - altså en æstetisk og sundhedsmæssig faktor.

Centralkirkegården vil som regel savne de ovennævnte fordele. Det er dertil også et spørgsmål, som nærmere må overvejes, om centralkirkegården er ret meget billigere i

administration fremfor den mindre sognekirkegård. En fælles ledelse skulle ikke være umulig.

Da de i det foregående under I—III nævnte spørgsmål hænger organisk sammen og er af afgjort *kirkelig* art, kræver den rette løsning af disse problemer, at de myndigheder, der er ansvarlige for byudviklingen og dispositionsplanerne, *fra første begyndelse* søger kontakt med de kirkelige instanser, d. v. s. biskopperne, provsterne og menighedsrådene til et positivt og frugtbart samarbejde vedrørende de omhandlede fælles spørgsmål, så også de kirkelige synspunkter kan blive

tilgodesete ved planernes udarbejdelse. Planerne må derefter med henblik på de kirkelige spørgsmål også forelægges kirkeministeriet.

Det er min erfaring, at de byplanlæggende myndigheder har vist stor forståelse for de kirkelige spørgsmål, når man gjorde opmærksom på dem. Omvendt har det også vist sig, hvor uheldigt det har været, når en byudvikling er tilrettelagt, og dispositionsplaner er blevet udarbejdet, *uden* at der fra begyndelsen har været den fornødne kontakt mellem alle de interesserede parter.

Skrivelse af 12. marts 1965 fra Kungl. Utrikes Departementet, Stockholm,
angående de i Sverige gældende bestemmelser om finansiering af kirkebyggeri

Åberopande Kungl. Danska Ambassadens verbalnote den 3 mars 1965 (J. nr. 43, Sve. 5/1) angående finansieringen av kyrkobyggnad i Sverige har Kungl. Utrikesdepartementet äran nedan lämna en orientering rörande avsett spörsmål.

Enligt 2 § a) lagen om församlingsstyrelse den 2 Juni 1961 (nr 436) utgör anskaffande av och vård om kyrka en församlingsangelägenhet. Därmed torde i främsta rummet förstås, att församlingen har befogenhet att anså medel till ifrågavarande ändamål. Några lagbestämmelser, som ålägger församling att bygga kyrka torde emellertid ej ha utfärdats. I praxis har Kungl. Maj:t dock ansetts äga behörighet att förordna om ny- eller ombyggnad av kyrka utan hinder av att åtagande från vederbörande församling ej föreligger.

Närmare bestämmelser om kyrkobyggnad ävensom om andra för kyrkliga ändamål avsedda byggnader m. m. finnes meddelade i §§ 28-34 kungörelsen den 26 november 1920 (nr 744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet i den lydelse dessa paragrafer erhållit genom kungörelse den 2 december 1960 (nr 689).

Bestämmelserna om kyrkobyggnad äger tillämpning å församlingskyrka. Hinder föreligger dock icke, at kyrkobyggnad uppföres av stiftelse, bolag eller enskild person. Sådan byggnad får emellertid ej tagas i stadigvarande bruk **för** sitt ändamål, med mindre Kungl. Maj:t efter hörande av byggnadsstyrelsen ger sitt tillstånd därtill (31 §). För att sådan kyrka skall få karaktär av församlingskyrka erfordras, **att** den blivit invigd såsom församlingskyrka i enlighet med kyrkolagens bestämmelser samt såsom sådan mottagen av församlingen och godkänd av Kungl. Maj:t.

I regel har varje församling sin kyrka. Av gammalt har i praxis uppställts som villkor

för församlingsbildning, at den nybildade församlingen förses med församlingskyrka antingen genom uppförande av ny sådan kyrka eller genom övertagande av redan befintlig kyrkobyggnad. Det har dock förekommit fall, där församlingar förenat sig om en kyrka. För dylik sammanbyggnad av kyrkor, varom fråga vanligen uppkommit, när någon församlingskyrka börjat förfalla och ansetts ej böra sättas i stånd, erfordras jämlikt en kungörelse den 11 Juli 1862 (nr 42) vederbörande församlingars samtycke samt Kungl. Majrts tillstånd. Å andra sidan förekommer, att i församling finnes mer än en församlingskyrka. I sådant fall är församlingen ansvarig även för denna kyrkas byggande och underhåll. Vid prövning av fråga om godkännande av viss kyrkobyggnad såsom dylik extraordinär församlingskyrka torde - i likhet med vad som är fallet, då vid prövning av ärende om ny församlingsbildning viss befintlig kyrka ifrågasattes till godkännande som församlingskyrka inom den nya församlingen — komma under bedömande dels kyrkobyggnadens beskaffenhet och storlek, dels i vad mån församlingen till kyrkobyggnaden och tilhörande tomt förvärvat sådan stadigvarande rätt, som utgör säkerhet för byggnadens disposition för framtiden såsom församlingskyrka.

I lagen den 5 Juni 1909 (nr 55 s. 2) angående byggnad och underhåll av kyrka med vad därtill hör så ock av särskild sockenstuvareglernas sättet för kyrkobyggnadsskyldighetens fullgörande å landsbygden. Enligt lagen skall, där icke annorlunda är särskilt förordnat, kyrka med klockstapel, kyrkomur och annat, som till kyrka hör, uppehållas och byggas på deras bekostnad, vilka inom församlingen erlägger kommunalutskylder, efter de grunder, som för sådana utskylders utgörande i allmänhet är stadgade. I lagen har dock genom ett år 1951 infört tillägg erinran

gjorts om vad som särskilt är stadgat angående lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan. Jämlikt lagen den 26 oktober 1951 (nr 691) utgör skattenedsättningen för sådan person fyrtio procent.

Beträffande byggnad och underhåll av kyrka i stad gäller enligt bestämmelser i Kungl. resolutionerna på städernas besvär den 16 oktober 1723 och den 17 december 1734, att kostnaderna härför skall utgå efter samme grund som bidragen till övriga kommunale utgifter.

Av det ovan anförda torde framgå, att ansvaret för uppförande och underhåll av församlingskyrkan med vad därtill hör åvilar församlingen. För kostnadernas bestridande skall i första hand kyrkokassans medel tagas i anspråk, där tillgångarna medger detta. I vissa fall äger församling rätt till skogsfång vid byggande av kyrka. Sålunda stadgas i 55 § ecklesiastik boställsordning den 30 au-

gusti 1932 (nr 400), att församling skall vara bibehållen vid förut innehavd rätt att ur löneboställes skog, i den mån den avverkningsbara virkesmängden därtill lämnar tillgång, sedan löneboställets husbehov och pastoratets behov av byggnads- och hägnadsvirke för prästgård beräknats, erhålla erforderligt virke för byggande och underhåll av kyrka. Denne rättighet skall omfatta virke även för byggande och underhåll av kapell, klockstapel och hägnad kring kyrkogård. Vidare ges enligt 4 § kungörelsen den 30 december 1953 (nr 739) angående kollekt för församling möjlighet att erhålla riks- eller stiftskollekt till hjälp för byggande av ny kyrka eller motsvarande annan gudstjänstlokal eller kostsammare tillbyggnad eller reparation av sådan. — I den mån kyrkokassans tillgångar och eljest tillgängliga medel ej är tillfyllest för kostnadernas bestridande, skall uttaxering ske på de kommunalt skattskyldiga.

Skrivelse af 18. juni 1965 fra det Kongelige Kirke- og Undervisnings-
departement, Oslo, angående
de i Norge gældende bestemmelser om finansiering af kirkebyggeri

Finansiering av kirkebygg

Det kongelige departements brev av 13. mars 1965.

Gjeldende bestemmelser om oppføring av kirkebygg finnes i lov om Kirker og Kirkegårder av 3. august 1897.

Etter lovens § 22, jfr. § 28 påligger det vedkommende kommune å oppføre ny soknekirke »når kirken er tilintetgjort, når den på grunn av vesentlige mangler er ubrukbar og ikke med nytte kan utbedres, når den under sedvanlige gudstjenester ikke avgir tilstrekkelig plass for den kirkesøkende del av menigheten og ikke hensigtsmessig kan utvides, eller der dannes nytt sogn, hvori kirkebygning ikke tidligere finnes.«

Disse kirkebygg finansieres av vedkommende kommune, hovedsakelig ved bevilgninger på kommunens budsjett. Finansierin-

gen av kapeller (hjelpkirker) skjer ved kommunale bevilgninger og midler innsamlet lokalt. På grunn av de omfattende krigsskader nordpå har det offentlige etter en nærmere fastlagt tilskottsordning finansiert den kirkelige gjenreising i Finnmark fylke, (ca. 25 kirkebygg). Midlene er hovedsakelig skaffet til veie ved bevilgninger over statsbudsjettet og ved tilskott fra fond. I noen utstrekning er også danske og amerikanske gavemidler nyttet til dette formål. Det offentlige har videre finansiert oppføringen av en kirke på Svalbard etter siste krig. For øvrig deltar ikke det offentlige i finansieringen av nye kirkebygg. Staten dekker imidlertid utgiftene ved restaureringen av Nidaros domkirke og yter ellers tilskott til restaurering av antikvariske kirker. For inneværende budsjettår er over statsbudsjettet bevilget henholdsvis kr. 1.419.000 og kr. 200.000 til disse formål.

Skrivelse af 6. juni 1964 fra Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer
til kirkeministeriet om ændring af de gældende regler
for opførelse og finansiering af nyt kirkebyggeri

Årsmødet for landsforeningen af menighedsrådsmedlemmer tillader sig herved at anmode kirkeministeren om at søge de hidtil gældende regler for opførelse og finansiering af nyt kirkebyggeri ændret, således at

- a. menighedsrådene får ret og pligt til at sørge for det nødvendige kirkebyggeri,
- b. der gives tilladelse til over den kirkelige ligning
 1. enten at forrente og afdrage lån til finansieringen,
 2. over en årrække at måtte henlægge et beløb hertil,
 3. eventuelt en kombination af begge muligheder.

Skrivelse af 17. juni 1965 fra Menighedsrådsforeningen for
København-Frederiksberg til kirkeministeriet
om opførelse, drift og vedligeholdelse af menighedslokaler

I gamle dage var en kirkebygning alene tilstrækkelig til en menigheds behov. Det er det ikke mere; det viser sig jo ved, at der til alle moderne kirker er knyttet menighedslokaler sammenbygget med kirken, hvad der jo er et udtryk for, at sogne- og menighedsarbejde ikke i vore dage kan udføres gennem gudstjenester og husbesøg alene, men at der må være lokaler til rådighed for et menighedsarbejde udenfor gudstjenestetiden.

Hvis disse bygninger skal drives alene ved private midler, betyder det en stor økonomisk belastning for den del af sognets beboere, som slutter op om kirken. Men sådan var forholdene tidligere.

Imidlertid har man indtrykket af, at myndighederne i nogen grad har ændret syn i den henseende. Der skal her peges på den udvikling, der har givet sig udslag i

1: at der - for eksempel - efter 1940-ordningen med Det Københavnske Kirkefond er ydet en nærmere fastsat leje for lokaler til kirkelig brug (konfirmandundervisning m. m.) i de af Det Københavnske Kirkefond ejede, og af de lokale menighedssamfund administrerede menighedslokaler.

2: at der - efter ordningen af 1956 - ved de nyopførte kirker er bygget menighedslokaler, som vedligeholdes og administreres af menighedsrådene, og hvor menighedsarbejdet for en nærmere fastsat leje og efter bestemte regler kan bruge lokalerne (f. eks. Lundehus, Husumvold og Hyltebjerg kirker).

3: og at der er steder, hvor det uden videre accepteres, at menighedslokalernes drift og vedligeholdelse betales over ligningen (f. eks. i Frederiksberg og Gentofte kommuner).

Netop på grund af denne gradvise udvik-

ling er forholdene blevet meget uensartede, og de økonomiske byrder, der lægges på menighederne ved opførelse, drift og vedligeholdelse af disse menighedslokaler, virker derfor i mange tilfælde trykkende (og giver forøvrigt også anledning til rivninger mellem de forskellige kredse i en menighed).

Spørgsmålet om den økonomiske ordning ved menighedslokalernes drift har da også ved menighedsråds og reningens årsmøder været bragt frem fra forskellige sider med ønsket om, at foreningens bestyrelse overfor kirkeministeriet tog spørgsmålet op.

Bestyrelsen for menighedsrådsforeningen er på linie med grundtanken i de på vore årsmøder fremførte tanker og ønsker og skal derfor henstille til det høje ministerium, at udgifterne ved driften af de med kirkerne sammenbyggede menighedslokaler fremtidig bestrides gennem ligningen.

Spørgsmålet om, hvordan man skal forholde sig med de menighedslokaler, der ikke er i direkte forbindelse med kirken, må da sikkert undersøges nærmere. Man skal endvidere her ikke komme nærmere ind på de spørgsmål, der kan opstå i forbindelse med ejendomsretten til menighedslokalerne. Tilsvarende spørgsmål har man for kirkernes vedkommende kunnet løse efter 1940-ordningen.

Hvis det i øjeblikket er umuligt at opnå en ordning som den her fremførte, skal bestyrelsen foreslå, at den for de i punkt 2 ved nogle kirker gældende ordning må blive almindelig gennemført, således at der uanset den gradvise udvikling af forholdene og af synet herpå må kunne opnås en ordning, der kan virke ensartet og derfor retfærdigere end den nugældende.

Idet vi fremsender ovenstående forslag, håber vi, at ministeriet vil tage spørgsmålet op til velvillig overvejelse.

Skrivelse af 25. august 1965 fra medlem af kirkeministeriets strukturkommission, fru Ruth Kristiansen, Ortved, pr. Ringsted,
il udvalget om tilvejebringelse af lokaler til det frie kirkelige arbejde
i forbindelse med opførelse af nye kirker

Referatet af Deres udvalgs arbejde er tilsendt mig, og jeg har med stor interesse læst samtlige referater af udvalgets arbejde.

Må det være mig tilladt at gøre opmærksom på en detalje i udvalgets arbejde, som jeg er standset op ved nogle gange under læsningen.

Når udvalget har drøftet mødelokaler i forbindelse med kommende kirkebyggeri, møder jeg hver gang den indstilling, at bortset fra lokale til møder for gamle og til konfirmandundervisning, skal der ikke planlægges lokaler. Hvad der måtte være af behov udover de to nævnte kategorier, må dækkes af de arbejdsgrene, som måtte have behov for lokaler.

Det har været en stor skuffelse at møde denne indstilling som en barriere fra samtlige udvalgsmedlemmer. Vi forsøger i disse år at gennemarbejde tanker om en eventuel fornyelse i kirkens struktur, og det vil sikkert være Deres udvalgs medlemmer bekendt, at en stor del af det frie kirkelige arbejde ønsker et nærmere samarbejde med kirken på en eller anden måde.

Det frie kirkelige arbejde har jo ingen officiel status som kirkens arbejde, og om det får det efter kommissionens arbejde, ved ingen. Men at det må mærkes som en afvisning af tanker om et nærmere samarbejde og en eventuel koordinering af noget arbejde, kan ikke undgås. Den indstilling, man

møder i Deres referater, kan ikke undgå at give det indtryk, at kirken udadtil også i fremtiden ønsker at identificeres som gudstjeneste, arbejde for de gamle samt konfirmandundervisning. Hvordan kirken ad den vej kan bryde nye veje og skabe samarbejde indenfor større kredse, er vanskeligt at se.

Må jeg yderligere gøre opmærksom på, at der fra undervisningsministeriet foreligger forslag til ændring i loven om ungdoms- og aftenskoler, hvorefter enhver kommune bliver pligtig at stille lokaler til rådighed for børne- og ungdoms- og andet foreningsarbejde. De kristelige foreninger har indtil nu ment at ville komme til at stå overfor et valg om et nærmere samarbejde enten med alle foreninger, der falder under ungdoms- og aftenskoleloven eller med kirkens øvrige arbejde. Efter Deres udvalgs forslag bliver der intet valg, idet det frie kirkelige arbejde selv må sørge for sine lokaler og naturligt vil benytte, hvad kommunen stiller til rådighed.

Fra erfaringer som leder i det frie kirkelige arbejde i et sogn, hvor menighedshuset stilledes til rådighed for alle arbejdsgrene, ved jeg, hvor nær tilknytning til kirken der kan opstå under disse arbejdsbetingelser, og det forekommer mig uheldigt, om et officielt kirkeligt udvalg i dag giver udtryk for en indstilling, hvorefter man driver det frie kirkelige arbejde over i et nært samarbejde udenfor kirken.

Oversigt over finansieringen af de siden lovændringen af 1956
opførte kirker*)

Navn	År	Opførelses- sum	Stats- tilskud	Lån	Ad privat vej
1. Lundehus	(1957)	770.000	—	150.000	620.000
2. Johannes Døber . .	(1958)	662.550	—	293.680	368.870
3. Risbjerg	(1959)	701.500	240.000	209.500	252.000
4. Enghave	(1960)	862.900	—	406.500	456.400
5. Husumvold	(1960)	713.000	—	343.000	370.000
6. Hyltebjerg	(1960)	1.370.000	—	402.000	968.000
7. Mørkhøj	(1960)	588.000	200.000	191.000	197.000
8. Emdrup	(1961)	820.000	200.000	248.000	372.000
9. Hendriksholm . . .	(1961)	1.290.000	250.000	500.000	540.000
10. Bellahøj	(1962)	1.130.000	300.000	512.875	317.125
11. Stengård	(1962)	1.240.000	300.000	285.000	655.000
12. Bistrup	(1963)	300.000	—	—	300.000
13. Utterslev	(1963)	1.133.000	300.000	349.400	483.600
14. Dyssegård	(1961)	1.200.000	400.000	440.000	360.000
I alt		12.780.950	2.190.000	4.330.955	6.259.995

Statstilskud	17,14 %
Lån	33,88 %
Ad privat vej	48,98 %
	100,00 %

Oversigten, der er udarbejdet af Det københavnske Kirkefond, omfatter alene kirker, der er opført inden for det storkøbenhavnske område. - I oversigten er der regnet med, at samtlige lokaler er tilskudsberettigede.

Forslag til »GODKENDT BYGGEPROGRAM«
(Godkendt på Kirketondets bestyrelsesmøde den 4. marts 1965)

1. Kirkerum med 300-450 siddepladser incl. ekstra skib, som evt. kan adskilles fra kirkerummet.
2. Orgel med plads til kor.
3. Korværelse med garderobeplads for kor-medlemmer og organist. Skal fungere som opholdsrum mellem kirkelige handlinger.
4. Våbenhus med passende garderobe- og toiletforhold.
5. Præsteværelse med egen indgang, toilet og garderobe, skab til opbevaring af mes-setøj, boks til kirkebøger og altersølv, direkte adgang til kirkerummet. Må være stort nok til at kunne bruges til kontor og samtaleværelse.
6. Venteværelse for dåbsbørn, faddere og bryllupsgæster.
7. Kordegnekontor med indgang bekvem for publikum, med boks til kirkebøger, toilet og garderobe.
8. Rum for kirketjener til rengøring af kirkens hellige kar og med depot for redskaber til kirkens daglige rengøring.
9. Klokkearrangement.
10. Ligkapel med plads til mindst 2 kister.
11. To konfirmandstuer å ca. 50 m².
12. Køkken i passende størrelse.
13. Magasin til stole og borde.
14. Enkelte mindre lokaler til brug for menighedsrådsmøder, studiekredsarbejde, voksenundervisning m. m.
15. Fyrrum.
16. Parkeringsplads.
17. Eventuel udnyttelse af kælderetage til ungdomslokaler.

Kirkeopgaver i det storkøbenhavnske område
(Uddrag af Det københavnske Kirkefonds årbog 1965)

11. Opgaver med godkendt projekt

Bavnehøj, Enghave sogn (Københavns kommune):

Barakken fra 1948 må stadig gøre det ud for kirke. Men projekt til den nye kirke af arkitekt Holger Jensen er nu godkendt. Børnehaveprojektet i forbindelse med kirken er under udarbejdelse.

I distriktet bor 6-7.000 mennesker.

Der er i sognet indsamlet ca. 75.000 kr. Kirkegrund til værdi af 70.000 kr. erhvervet af Kirkefondet.

Buddinge, Gladsaxe sogn (og kommune):

Kirkekomité har været i arbejde siden 1959. Kommunen har skænket kirkegrund til værdi af ca. 180.000 kr. Projekt (udarbejdet af arkitekterne Ib og Jørgen Rasmussen og Ole Meyer) er godkendt.

1. etape af kirken, der vil koste ca. 435.000 kr., overvejes opført som selvbyggeri.

Hele kirkens opførelsessum anslås til 1,262 mill. kr. incl. grundværdi 180.000 kr.

Indtil nu indsamlet i sognet ca. 65.000 kr.

I kirkedistriktet bor der ca. 10.000 mennesker.

Der holdes gudstjeneste på Vadgård skole.

Glostrup Øst, Glostrup sogn (og kommune):

I Glostrup sogn bor der ca. 21.500 mennesker, der betjenes ud fra den gamle landsbykirke med plads til 200 mennesker.

Kommunen har skænket grund til ny kirke i Glostrup Øst. Indtil nu er der indsamlet ca. 175.000 kr. i sognet.

Det nye sogn vil komme til at omfatte 10.000 mennesker.

Projekt til ny kirke udarbejdet af arkitekt Holger Jensen (rundkirke).

Ved fuld udbygning vil der i Glostrup kommune bo 45-50.000 mennesker.

Høje Gladsaxe, Gladsaxe sogn (og kommune):

I foråret 1964 vedtoges en lov for denne planby, hvorefter menighedsrådet ved Gladsaxe kirke bemyndiges til at gennemføre kirkesagen ved optagelse af lån til 100 pct. dækning af en ny kirkes opførelsessum.

Projekt til kirken (udarbejdet af arkitekterne Hoff og Windinge) er godkendt.

Kirkens opførelse ventes påbegyndt foråret 1966.

Planetbyens boligmasse, der skal rumme 7-8.000 mennesker, er næsten færdigbygget.

I slev (Rødovre kommune):

Den tidligere tyske flygtningebarakkirke har fungeret som sognekirke siden 1950.

Projekt til ny kirke, udarbejdet af arkitekt-parret Inger og Johannes Exner, er godkendt.

Anslået opførelsessum: 1,4 mill. kr.

Kirkekomiteen råder over godt 200.000 kr. incl. grund.

Sognets indbyggerantal er på 12.600.

Margrethekirken (Københavns kommune):

Efteråret 1964 indviedes en vandrekirke (tegnet af arkitekt Holger Jensen) i Vigerslev sogn, den fik tillagt navnet Margrethekirken. Sogneudskillelse skete i foråret 1965.

Projekt til den endelige kirke (udarbejdet af arkitekterne Graae og Wohler) er godkendt.

Anslået opførelsessum: 1,6 mill. kr.

Indsamlet indtil nu: 500.000 kr. Kirkegrund erhvervet af Kirkefondet til værdi af 100.000 kr.

Tagensbo (Københavns kommune):

Siden 1945 har den gamle barak fra krigens tid fungeret som sognekirke, men nu kan igangsætningstilladelse til den nye kirke ventes snarest.

Arkitekterne H. G. Hansen og Chr. Jørgensens projekt er godkendt.

Anslået opførelsessum: ca. 3 mill. kr. (incl. børnehave og fritidshjem til ca. 800.000 kr.).

Kirkekomiteen råder over godt 150.000 kr. plus grund til værdi af ca. 200.000 kr. - Kirkefondets indestående 225.000 kr. (incl. Kirkesagens Venner i Københavns særindsamling).

Foreningen til Opførelse af Små Kirker i København har givet tilsagn om 50.000 kr. Sognets indbyggerantal er 10.200.

lait 7 kirkeopgaver

III. Opgaver, hvor kirkekomité er i arbejde med projektering og indsamling

Albertslund, Herstedernes sogne (og kommune) :

Planetbyen i Albertslund Syd er 2/3 fuldført. Kirkemanglen akut. Helt fuldført vil der bo 12.-15.000 mennesker i området.

Kirkekomité er nedsat. Projekt til kirken udarbejdes af arkitektparret Inger og Johannes Exner.

Herstedernes sogne er i øvrigt i stærk vækst - særlig i området Albertslund Vest.

Avedøre (Glostrup kommune) :

T marts 1964 indviedes Avedøre vandrekirke - tegnet af arkitekt Holger Jensen. Projekt til den endelige kirke er under udarbejdelse. (Arkitekt C. N. Christiansen).

Kirkekomiteen har indtil nu indsamlet 65.000 kr. Kommunen har lovet at stille kirkegrund til rådighed i forbindelse med et planlagt bycentrum.

I Avedøre sogn bor der nu ca. 5.500 mennesker -- indbyggerantallet er meget stærkt voksende.

Bagsværd (Gladsaxe kommune) :

Ny kirke nødvendig til afløsning af det lille missionshus, der siden 1923 har fungeret som sognekirke.

Projekt er under udarbejdelse (arkitekt Hardie Fischer). Kommunen har skænket kirkegrund. Kirkekomiteen råder over ca. 210.000 kr.

Sognet har 7.500 indb.

Ballerup Syd I, (Baltorp distrikt) Ballerup-Måløv sogn (og kommune) :
Kirkekomité dannet - og er i arbejde.

Der holdes regelmæssigt gudstjenester på Ballerup gymnasium.

Kommunen har stillet grund i udsigt.

Kirkesagsdistriktets indbyggertal er godt 10.000 - vokser stærkt.

Ballerup Syd II (Hedegård planetby), Ballerup-Måløv sogn (og kommune) :

Udvalg under menighedsrådet - i samarbejde med Kirkefondet.

Projekt bestilt hos arkitekterne Juul-Møller, Bartholdy og Ohlson.

Indflytning i planetbyen påbegyndt august 1965. Der skal bo ca. 7.000 i planetbyen, hvortil kommer en del villabebyggelse.

Brede (Geels kirkesal), Lundtofte sogn (Lyngby-Tårnbæk kommune) :

Kirkedistrikt under Lundtofte sogn, der er på over 14.000 indb. Befolkningstallet stærkt voksende.

Gudstjenester hver søndag i Geels kirkesal.

Kirkekomité har indsamling i gang. Grund til ny kirke er sikret. Kontant kapital ca. 30.000 kr.

Brøndby Strand, Brøndbyvester sogn (Brøndbyernes kommune) :

Kirkefondet: i samarbejde med menighedsrådet agter at opføre vandrekirke (tegnet af arkitekt Holger Jensen) snarest.

Kirkedistriktets indbyggertal er på ca. 6.000 - stærkt stigende.

Brøndbyøster Nord, Brøndbyøster sogn (Brøndbyernes kommune) :

Menighedsrådet arbejder med mulighed for midlertidig kirke, mens den gamle sognekirke restaureres. Denne midlertidige kirke vil i så fald blive placeret i Brøndbyøster Nord distrikt.

Brøndbyøster sogns indbyggertal ca. 11.500.

Byplanlægning forudsætter 40.000 mennesker inden 1970.

Fortunbyen, Kongens Lyngby sogn (Lyngby-Tårnbæk kommune) :

Der afholdes gudstjenester hver søndag i Baunehøj kirkesal.

Projekt er under udarbejdelse (arkitektparret Inger og Johannes Exner).

Kirkekomiteen har købt grund. Der er indtil nu indsamlet 95.000 kr.

Lyngby sogn er på ialt ca. 18.000 indb., hvoraf Fortunbyen udgør ca. 7.000 indb.

Gammel Holte, Vedbæk sogn (Søllerød kommune):

En tidligere flygtningebarakkirke fra krigens tid har siden 1954 fungeret som distriktskirke for Gammel Holte.

Kirkekomité er dannet og er i gang med det forberedende arbejde.

Der bor ca. 4.000 mennesker i distriktet, og der arbejdes på sogneudskillelse. Indtil nu indsamlet ca. 12.000 kr.

Greve Strand, Greve-Kildebrønde sogn (Roskilde stift) :

Kirkekomité nedsat 1965.

8.000 m² grund erhvervet i 1945 for 42.000 kr.

Kommunens byplan omfatter bolig til ca. 50.000 mennesker i Greve-Hundige Strand området.

Herlev II (Hjortespring), Herlev sogn (og kommune):

Hjortespring kirkekomité oprettet i 1954.

Indtil nu indsamlet godt 12.000 kr.

Den voldsomme udvikling i området har givet kirkeopgaven forøget aktualitet.

Der holdes regelmæssigt gudstjenester i Birkholm kapel.

Herlev III (Vest), Herlev sogn (og kommune) :

Kirkekomité dannet 1964.

Der holdes regelmæssigt gudstjenester i Tvedvangs skoles filmlokale.

Højdevang, Højdevang sogn (Københavns kommune):

Sognet har ca. 20.000 indb. På ubebygget areal i sognet vil kommunen bygge boliger til 3-4.000 mennesker.

Udvalg under menighedsrådet arbejder med kirkeopgaven.

Korsvejen, Kastrup-Tårnby sogne (Tårnby kommune):

Fælles kirkekomité for Tårnby-Kastrup sog-

ne nedsat. Projekt under udarbejdelse af arkitekterne H. Remark og Holger Jensen.

Kirkegrund skænket af privat mand i Kastrup Vest.

Hidtil indsamlet godt 50.000 kr.

Det nye sogn forventes at omfatte dele af både Tårnby og Kastrup sogne, der tilsammen har godt 56.000 indb.

Skovlunde (Ballerup-Måløv kommune):

I Skovlunde rejstes i 1959 Kirkefondets første vandrekirke, og sognet blev udskilt som selvstændigt sogn.

Kirkekomiteen råder over ca. 200.000 kr. - dertil kommer Kirkesagens Venners stiftsindsamling i Helsingør stift, der er på 20.000 kr. Kommunen har skænket kirkegrund til en værdi af 250.000 kr.

Sognet er nu på godt 15.000 mennesker - og i stærk vækst.

Skitseprojekt under udarbejdelse.

Sundbyvester, Sundby sogn (Københavns kommune) :

Sundby sogn er på over 20.000 indbyggere. Området vil snarest blive stærkt udbygget i forbindelse med Urban-planen. Den foreløbige vedtagelse omfatter boligbyggeri til ca. 30.000 mennesker på Amager Fælled - men bliver måske ialt til over 100.000 mennesker.

Vallensbæk, Vallensbæk sogn (og kommune) :

Kirkekomité nedsat forår 1965.

Befolkningstal ca. 3.000 mennesker - i stærk vækst.

Vangede, Vangede sogn (Gentofte kommune) :

Siden 1926 har man klaret sig med midlertidig kirkesal i ombygget skolekompleks. Grund til ny kirke stillet i udsigt af kommunen.

Kontant kapital 100.000 kr.

Vestamager, Tårnby sogn (og kommune) : Tårnby sogn er nu på over 25.000 indb. - og vokser stadigt.

Vestamagers kirkesal er rejst helt for private midler og ved frivillig arbejdskraft i sog-

nets sydlige del, og en kirkesag er under forberedelse herudfra. Kirkegrund sikret.

Denne kirkesags videre udvikling afhænger af, hvilke planer for lufthavnsudvidelser, der endelig vedtages. Situationen er endnu uafklaret.

Værløse, Lille, Værløse sogn (og kommune): Der holdes gudstjenester hver søndag i Lille Værløse skoles kældersal. Projektering overdraget arkitekt Holger Jensen med eventuel selvbyggeri for øje.

Kirkekomiteen har indsamlet ca. 70.000 kr. Kommunen har givet tilsagn om centralt beliggende kirkegrund.

Distriktet har nu ca. 7.500 mennesker, og tallet vokser med ca. 500 pr. år.

lait 21 kirkeopgaver

[V

Ud over disse ialt 33) kirkeopgaver er der følgende områder, hvor det presser på, og hvor kirkekomiteer kan forventes dannet i den nærmeste fremtid:*

Husumvold II.

Hvidovre (grund sikret i 1959).

Skovlunde Syd.

Amager — ifølge Urban-planen kan her forventes boligbyggeri til mindst 100.000 mennesker. D. v. s. indtil 10 nye kirker.

Køge Bugt-området: Ifølge byplanlægning bliver der her i de nærmeste år skabt en storby på ca. 150.000 mennesker.

*) I dette tal er medregnet 5 i et udeladt afsnit omtalte projekter, som nu er under udførelse.

Forslag til

Lov om ændring i lov om kirkers bestyrelse m. m.

I lov nr. 281 af 30. juni 1922 om kirkers bestyrelse m. m., således som denne lov er ændret, senest ved lov nr. 50 af 16. marts 1956, foretages følgende ændring:

§ 12, stk. 4, affattes således:

»Den del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter, som ikke dækkes gennem tilskud fra staten samt tilskud fra kommunen eller fra private bidragydere, vil efter indstilling fra menighedsrådet for det sogn (menighedsrådsdistrikt), hvor den nye kirke opføres, med ministeriets tilladelse kunne dækkes gennem henlæggelse af kirkelige ligningsmidler eller ved optagelse af lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning. Forfalder renter og afdrag vedrørende et sådant lån til betaling, inden den nye kirke er overgået til selvstændig administration, udredes udgiften af vedkommende sognekirkes (distriktskirkes) budget.«

Bemærkninger til lovforslaget

I § 12, stk. 4, i lov om kirkers bestyrelse m. m. som affattet ved lov nr. 50 af 16. marts 1956, er det fastsat, at indtil halvdel af den del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter, som ikke kan opnås dækket gennem tilskud af statskassen, med ministeriets tilladelse vil kunne dækkes ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning, såfremt menighedsrådet for det sogn (menighedsrådsdistrikt), hvor den nye kirke opføres, fremsætter forslag herom. Ved denne bestemmelse, hvis affattelse i 1956 skete på grundlag af betænkning nr. 125 angående kirker i Københavns omegn, afgivet af det af kirkeministeriet den 10. april 1953 nedsatte udvalg, ændredes den tidligere ordning, hvorefter den del af udgifterne ved en kirkes opførelse, som ikke kunne dækkes ved statstilskud, i sin helhed skulle tilvejebringes ad frivillig vej, men be-

stemmelsen fastholdt kravet om, at en vis del af udgifterne fremdeles skulle dækkes af midler, der fremskaffes ad frivillig vej ved indsamling o. lign. - normalt ved en lokal kirkekomité's foranstaltning - for at det bl. a. gennem komiteens initiativ og de indsamlede beløbs størrelse kunne godtgøres, at der er tilstrækkelig behov for opførelse af en kirke det pågældende sted.

Efter at der fra flere sider over for kirkeministeriet var fremsat ønske om, at bestemmelserne om finansiering af kirkebyggeri ændres, således at opførelsen af kirker enten fuldt ud eller dog for den væsentligste dels vedkommende skulle kunne finansieres ved lån, der forrentes og afdrages over den kirkelige ligning eller ved oplæg af ligningsmidler, nedsatte ministeriet ved skrivelse af 26. juni 1964 et udvalg med den opgave at overveje og eventuelt at fremsætte forslag til revision af de gældende bestemmelser om opførelse af nye kirker, særlig for så vidt angår finansieringen af sådant byggeri, herunder også om der fortsat bør være adgang til at opnå statstilskud til opførelse af nye kirker.

Dette udvalg, hvori der også var repræsentanter for socialdemokratiet, venstre, det konservative folkeparti og det radikale venstre, har i december 1965 afgivet en eenstemmig betænkning. I denne betænkning har udvalget bl. a. indstillet, at der fortsat ydes tilskud af statskassen til opførelse af nye kirker, og at der på de årlige finanslove opføres en efter det til enhver tid værende behov og byggeindeks afpasset rammebevilling til dette formål.

Udvalget har derhos indstillet, at der tilvejebringes hjemmel for, at den del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter, som ikke dækkes gennem tilskud fra staten samt tilskud fra kommunen eller fra private, efter indstilling fra vedkommende menig-

hedsråd med ministeriets tilladelse kan dækkes gennem henlæggelse af kirkelige ligningsmidler eller ved optagelse af lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning.

Det anføres i betænkningen, at den gældende begrænsning af låneadgangen medfører urimelige vanskeligheder for gennemførelse af det nødvendige kirkebyggeri, idet den gennem den i de senere år stedfundne betydelige reduktion af ydelserne fra statens side i forbindelse med de stærkt forøgede byggeomkostninger har haft til følge, at der stilles langt større krav til størrelsen af de beløb, der må tilvejebringes ad privat vej, end man havde kunnet forudse ved lovbestemmelsens vedtagelse i 1956. Udvalget har endvidere påpeget, at der i visse tilfælde ikke består mulighed for at tilvejebringe frivillige bidrag ved indsamling, f. eks. i tilfælde, hvor den nye kirke skal betjene beboerne i et nyt stort beboelseskvarter, der opføres under eet som et samlet byggeri (en såkaldt »planetby«). Udvalget har i denne forbindelse henvist til, at gennemførelsen af lov nr. 111 af 15. april 1964 om opførelse af en ny kirke i Gladsaxe sogn, hvorved der blev hjemlet adgang til at dække udgifterne ved denne kirkes opførelse fuldt ud ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning, må tages som udtryk for, at det er erkendt, at opretholdelsen af begrænsningen af adgangen til at optage lån i sådanne og lignende tilfælde ikke ville være rimelig. Men også i tilfælde, hvor udbygningen af nye boligområder i forstads- og omegnskommuner har karakter af en mere naturlig tilvækst, kan det ifølge betænkningen være forbundet med betydelige vanskeligheder at gennemføre en kirkesag på traditionel vis ved nedsættelse af en kirkekomité og indsamling af bidrag, idet beboernes tilknytning til sådanne nybebyggede områder i ikke ringe omfang er af en mere tilfældig og forbigående art, begrundet i boligsituationen, hvortil kommer at beboerne ofte har deres beskæftigelse uden for bopælssognet, hvorved dets betydning som midtpunkt for deres tilværelse formindskes.

Når udvalget i erkendelse af, at den nuværende ordning således i vidt omfang medfører urimelige vanskeligheder for gennemførelsen af nødvendigt kirkebyggeri, har

ment at burde gå ind for en generel bestemmelse om, at den del af de med en kirkes opførelse forbundne udgifter, som ikke kan dækkes ved tilskud fra staten, kommunen og private, fuldt ud kan afholdes af den kirkelige ligning, beror dette ifølge betænkningen på, at udvalget må nære betænkelighed med hensyn til betimeligheden af, at der etableres en ordning, der ikke byder samme vilkår i alle tilfælde. En ordning, hvorefter der stilledes krav om indsamling i visse tilfælde og ikke i andre, ville efter udvalgets opfattelse også være vanskelig at administrere og ville let kunne give anledning til vilkårlige afgørelser i de mange grænsetilfælde, der måtte forudses at ville forekomme.

Da opførelsen af nye kirker fortrinsvis vil finde sted i områder, hvor den økonomiske bæreevne som følge af stærk befolkningstilvækst er god, har udvalget ikke ment, at den foreslåede bestemmelse skulle kunne give anledning til betænkeligheder i henseende til kirkeligningens størrelse, i hvilken forbindelse udvalget iøvrigt har henvist til den i præstelønningslovens § 75, stk. 3, hjemlede adgang til af præsteembedernes fællesfond at yde tilskud til nedsættelse af ligningsbeløbet i tilfælde, hvor det samlede kirkelige ligningsbeløb er særligt stort i forhold til menighedens skatteindtægt.

Med hensyn til det nærmere indhold af den foreslåede nye lovbestemmelse bemærkes:

Forslaget forudsætter, at der foruden stats-tilskud — jfr. herom ovenfor - fremdeles ydes tilskud fra kommunernes side til kirkebyggeri, således som det i vidt omfang hidtil har været tilfældet, ofte på den måde, at kommunerne stiller byggegrund til rådighed, men undertiden også på anden måde, hvorved henvises til, at det såvel i teori som i praksis er anerkendt, at kommunerne i et vist omfang er berettigede til at yde støtte til kirkelige formål. Endvidere forudsættes det, at der fremdeles vil blive ydet tilskud til kirkebyggeri fra privat side, særlig til afholdelse af udgifter til opførelse af bygningsdele og lokaliteter, som ønskes tilvejebragt i forbindelse med kirkens opførelse, men som ikke kan henregnes til den egentlige kirke samt til tilvejebringelse af kunstnerisk udsmykning og lignende.

Det er ifølge forslaget kirkeministeriet, der - som hidtil - endelig fastsætter det beløb, der vil kunne tilvejebringes gennem kirkeligningen, dog for så vidt angår henlæggelse af ligningsmidler med den i lovens § 14, stk. 2, indeholdte begrænsning. Ved at åbne adgang til at tillade henlæggelse af ligningsmidler vil de betydelige omkostninger i form af renter, provisioner og kurstab, der er forbundet med finansiering gennem lån, helt eller delvis kunne spares. Det er tanken, at tilladelse til foretagelse af sådanne henlæggelser skal kunne meddeles af ministeriet efter indstilling fra vedkommende menighedsråd, således at sådan tilladelse normalt med-

deles, når planerne om opførelse af en ny kirke er så vidt afklaret, at en til formålet udset byggegrund har opnået ministeriets godkendelse. Nærmere forskrifter for anbringelsen af de til sådant formål henlagte midler vil blive givet af ministeriet. Det forudsættes iøvrigt, at der intet vil være til hinder for, at der til afholdelse af udgifter ved opførelsen af en ny kirke med ministeriets tilladelse udbetales beløb direkte af den hos kommunen beroende beholdning af kirkelige ligningsmidler i tilfælde, hvor beholdningen overstiger de for det løbende regnskabsår approberede kirkelige ligningsbeløb.

